

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Motsier Paulus seg selv i Romerne 2, 6-16?

Jeni Ogoti

Veileder

Professor Ole Jakob Filtvedt

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH505: Masteroppgave erfaringsbasert master i KRLE/Religion og etikk (30 ECTS), vår
2020

Antall ord: 21 236

Takk

Takk til min veileder Ole Jakob Filtvedt for samarbeidet. Jeg har lært mye av deg.

Takk til MF for lærerike og givende studieår og en fantastisk studietur til Roma ledet av
Kristin Bliksrud Aavitsland.

Takk til min familie som har støttet meg hele veien gjennom studiet og i dette arbeidet med
avhandlingen.

Sammendrag

Denne oppgaven har hatt som sikte å undersøke om Paulus motsier seg selv i Romerne 2,6-16. Jeg har arbeidet med tre hovedspørsmål som står sentralt i forskningsdiskusjonen rundt denne teksten. Det første var om Loven og hvilken plass «lovgjeringene» har i den siste dommen. Det andre tema var om nåden og hvorvidt de to soteriologiske prinsippene om henholdsvis nåde og positiv/negativ gjengjeldelse, kan forenes med hverandre eller står i motsetning til hverandre. Det siste spørsmålet som jeg diskuterer var om menneskesynet hos Paulus og om han er «for optimistisk» på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode i denne teksten, i forhold til det Paulus ellers skriver i Romerbrevet. Jeg diskuterte andre tekster fra Romerbrevet som også er sentrale i forskningen og som setter lys på de tre hovedtemaene i min oppgave. Jeg brukte to kriterier i valget av disse tekstene - skrifter som viser en tilsynelatende motsetning med Romerne 2,6-16 og tekster som gir en mulig løsning på selvmotsigelsen hos Paulus.

Oppgaven er teoretisk orientert, med innspill fra noen eksegetiske metoder. Disse metodene hjalp meg til å finne ut hvordan de tre spørsmålene i avhandlingen henger sammen. Min konklusjon i hver og en av dem var det samme – den største forutsetningen at teksten i Romerne 2,6-16 kan tolkes uten motsigelse er at Paulus snakker om de kristne.

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Problemstilling.....	1
1.2	Materiale	3
1.3	Fremgangsmåte.....	5
1.4	Avgrensning	7
2	LOVEN.....	8
2.1	Hva er den potensielle motsigelsen	8
2.2	Hvilke tekster er mest relevante fra Romerbrevet	10
2.2.1	Tilsynelatende motsetning – loven som syndens tjener	10
2.2.2	Mulig løsning – lovens oppfyllelse	13
2.3	Finnes det tolkninger hvor Paulus ikke motsier seg selv	16
2.3.1	Hvem er de hedningene som «gjør det loven sier»	16
2.3.2	N. T. Wright om loven i Romerne 2	20
3	NÅDEN.....	22
3.1	Hva er det potensielle motsigelsen	22
3.2	Hvilke tekster er mest relevante	24
3.2.1	Prinsippet om frelsen som ubetinget gave.....	24
3.2.2	Mulige løsningen – det nye livet som bærer i seg selv forventninger	28
3.3	Finnes det tolkninger der Paulus ikke motsier seg selv	32
4	MENNESKESYN.....	35
4.1	Hva er det potensielle motsigelsen	35
4.1.1	Hvem er disse som gjør det gode?	35
4.2	Hvilke tekster er mest relevante fra Romerbrevet	37
4.2.1	Tilsynelatende motsetning – Paulus’ pessimistiske antropologi	38

4.2.2	Mulig løsning – samtidig død og levende	40
4.3	Finnes det tolkninger der Paulus ikke motsier seg selv	43
5	SAMMENFATNING	47
6	LITTERATURLISTE.....	54

1 INNLEDNING

1.1 Problemstilling

Det som jeg vil undersøke i min oppgave er om Paulus motsier seg selv i Romerne 2,6-16 med det han skriver andre steder i Romerbrevet. Det er flere ting i dette avsnittet som forskere har strevd med å forene med ting Paulus ellers skriver i samme brev. Det er tre hovedspørsmål som jeg ønsker å diskutere. For det første kan man spørre om Paulus motsier seg selv når han i Romerne 2,6-16 synes å knytte frelse til det å holde loven, mens han andre steder virker å mene at frelsen ikke er knyttet til å holde loven. For det andre er det grunn til å spørre om prinsippet av gjerninger som Paulus bruker i sitt eskatologiske bilde av Guds dom, står i motsetning til det typiske paulinske prinsippet av nåde som en ubetinget gave. Jeg vil undersøke om disse to «soteriologiske prinsipper»¹ er uforenlige med hverandre. Dette spørsmålet er vesentlig i debatten om hvorvidt Paulus er inkonsekvent i hans syn om frelsen. For det tredje vil jeg reise spørsmålet om hvorvidt Paulus er «for optimistisk» på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode i denne teksten i motsetning til hans pessimistiske antropologi² andre steder i Romerbrevet.

Begrunnelsen for å reise nettopp disse tre spørsmålene er at de, som jeg skal vise i avhandlingen, er så sentrale i forskningsdiskusjonen. Dette er begrunnelsen for å hente inn også andre tekster fra Romerbrevet i tillegg til teksten i kapittel 2,6-16. Jeg har valgt ut disse tekstene nettopp fordi de er sentrale tekster som ofte refereres til blant forskere når de diskuterer Loven, nåden og menneskesynet hos Paulus i Romerbrevet.

Det er tre begrep som står sentralt i hver og en av disse tre diskusjoner. Disse begrep er viktig i mitt søk på svar om motsigelsen hos Paulus og skal hjelpe meg å komme til min endelige konklusjonen.

¹ Jeg introduserer begrepet "soteriologisk prinsipp" i innledningen til oppgaven min, men jeg kommer tilbake til dette temaet seinere i avhandlingen, se særlig 3.1 og 3.3. «Soteriologisk prinsipp» er ikke et begrep som foreligger i paulustekstene, derfor vil jeg ikke bruke det direkte for å tolke konkrete skriftsteder. Nettopp fordi dette er et abstrakt begrep, vil jeg bruke det som en slags «beholder» hvor jeg kan sortere paulustekstene som jeg har valgt i.

² Begrepet "pessimistisk antropologi" bruker jeg i 2.2.1 og spesielt i 4.2.1 hvor jeg diskuterer avsnittet Romerne 7,7-25 som en tilsynelatende motsetning til teksten i Romerne 2,6-16.

«Soteriologisk prinsipp» er et viktig begrep i oppgaven min. Etymologien av «soteriologi» er fra ordet *soteria* (gresk) - frelse og *logi* (gresk-latinsk) - vitenskap, lære. Betydningen av begrepet er læren om frelsen. Jeg skal bruke det som et abstrakt teoretisk begrep, som skal forsøke å fange inn ulike «logikker» som forklarer hvordan frelsen skjer. Dette er et slags overgripende begrep som kan fylles med konkret innhold. For mange fortolkere er det vanlig at man snakker om to soteriologiske prinsipper hos Paulus: prinsippet av belønning, som fortjeneste eller straff og prinsippet av nåde, den frie gaven fra Gud som ikke tar hensyn til mottakerens verdi. På den ene siden, i en eskatologisk horisont beskriver Paulus den siste dommen hvor Gud rettferdig fordeler «vrede» eller «evig liv» i henhold av hva man har gjort. I forskningen er denne forestillingen kalt prinsippet av belønning eller å betale tilbake i henhold av gjerninger. På den andre siden, understreker Paulus forskjellige måter at den ultimate gaven som Gud gir i Kristus er ikke kongruent med menneskenes prestasjoner, fortjenester eller bragd. Denne uoverensstemmelsen med mottakerens verdi sporer Paulus i Romerbrevet helt fra Abraham utvelgelse. Det er dette prinsippet som er typisk paulinsk og som han oppsummerer i ordet *nåde*, χάρις.

Forståelsen av nåde begrepet og hva det innebærer er vesentlig for forståelsen av dynamikken mellom disse to soteriologiske prinsippene og er et komplekst tema som jeg undersøker i min oppgave. For å gjøre dette skal jeg bruke noen tolkninger i den nye Paulus forskningen som viser andre sider i nådebegrepet enn den tradisjonelle lutherske forståelsen og som kaster et nytt lys om forholdet mellom disse to soteriologiske prinsippene. Disse studier plasserer den paulinske diskursen om nåde i en sosial og antropologisk studie av ordet «gave».³ Det stilles spørsmål ved noen arvede antagelser om *nåde* og gir et nytt, omfattende vurdering om hva Paulus mente med dette begrepet i hans Gresk - Romersk kontekst. Er det slik at *nåde* alltid formidler forestillingen av ufortjent gave som i vår tid forbindes med «ren nåde»? I motsetning til den moderne forestillingen av «altruisme», viser forskningen at gaver i antikken var tiltenkt å skape gjensidige relasjoner og inkluderte forventninger og forpliktelser som skapte sirkulære mønstre av å gi og forvente noe i retur. Denne returen var ikke en tilbakebetaling for gaven som har blitt gitt, men et uttrykk av en matchende relasjon. Det som i vår tid kan virke paradoksalt at gaver som er gitt frivillig også kan være forpliktende, var helt forståelig og

³ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015

akseptert i antikken. Derfor vil jeg undersøke hvis en slik forestilling av en «passende» gave kan gi bedre svar på hvordan de to soteriologiske prinsippene forholder seg mot hverandre.

«Pessimistisk antropologi» er et begrep som jeg bruker i diskusjonen om Paulus' menneskesyn. «Pessimistisk» kommer fra ordet «pessimisme» med etymologiske betydningen fra latinske *pessimus* – «verst» eller «dårligst». Begrepet refererer til en grunnholdning uten noen forventninger eller håp, en mørk og dyster livsoppfatning. «Antropologi» kommer fra gresk ἄνθρωπος - mann, menneskeslekt og -λογία - lære, med betydning lære om mennesket. Paulus sin pessimistiske antropologi ligger i det at alle mennesker, både jøder og hedninger, er syndens fanger. Dette universelle perspektivet sammenfatter han i Romerne 3,23: «... for alle har syndet, og mangler Guds herlighet». Paulus sin tankegang er at alle er under syndens og dødens makt og dette er et allmennmenneskelig problem. Samtidig viser han i Romerne 2 at det finnes mennesker som vil og kan gjøre det gode. Derfor vil jeg undersøke: er det slik at Paulus er for optimistisk på vegne av menneskene å gjøre det gode i avsnittet Romerne 2,6-16.

1.2 Materiale

Teksten som jeg har valgt er en del av Paulus' mest diskuterte brev: Romerbrevet. Mitt hovedfokus er Romerne 2,6-16, men jeg har valgt å diskutere andre tekster fra samme brev for å gi et helhetlig bilde av hans tankegang og for å finne argumenter mot og for det jeg undersøker. Det er to kriterier som jeg bruker i mitt valg av skrifter – tekster som viser en tilsynelatende motsetning med Romerne 2,6-16 og tekster som gir en mulig løsning på selvmotsigelsen hos Paulus.

I kapittel 2 i oppgaven min, bruker jeg Romerne 1,18-3,20 hvor Paulus viser at alle mennesker er syndere og derfor ingen kan oppfylle loven. I kapittel 3 har jeg valgt å diskutere Romerne 4, hvor Abraham er beskrevet som et eksempel på det at Gud «rettferdiggjøre den ugudelige» og at frelsen er Guds ubetinget gave til menneskene. I kapittel 4 viser jeg tolkninger av Romerne 7,7-28 hvor Paulus hevder at det finnes en indre tvekamp mellom det onde og gode i mennesket. Denne splittelsen i sjelen er et paradoks som man ikke kan gjøre noe med, en bekreftelse på menneskets syndighet.

Tekstene som viser en mulig løsning på motsigelsen og som hjelper meg til slutt å komme til min konklusjon er: i kapitelet om loven: Romerne 8,1-4 og 13,8-10, i kapittelet om nåden: Romerne 5,21 og 6,4-23; i kapittelet om menneskesynet: Romerne 8,1-13.

En viktig del av materialet som jeg bruker i min oppgave ved siden av bibeltekstene er forskningsmaterialet. I mine undersøkelser har jeg observert at det er to måter fortolkerne bruker for å tilnærme seg denne teksten. På den ene siden er de som tenker at Romerne 2 har veldig lite å gjøre med Paulus' argument om rettferdiggjørelsen av nåde, ved tro i Romerbrevet. Derfor har denne teksten vært neglisjert og forsømt for veldig lenge. Mellom 19. og 20. århundre har flere eksegeter i den protestantiske tradisjonen tatt påstandene som støtter prinsippet av belønning (fortjeneste eller straff) som en rest av den «gjernings-baserte» jødedom i Paulus tid.⁴ E. P. Sanders i hans viktige bok fra 1977 *Paul and Palestinian Judaism* kritiserer teologene som har fortenget jødedommen i antikken som en gjerningsrettferdighetens religion. Samtidig i hans bok fra 1983 *Paul, the Law and the Jewish People*, sier han at han finner ingenting typisk paulinsk i teksten i Romerne 2 og at Paulus bruker jødiske, ikke-kristne vilkår for å vise hvordan man kan bli bedre jøde.⁵ På denne måten blir Romerne 2 satt i parentes fordi den passer ikke inn med andre tekster i Romerbrevet og er uforenelig med Paulus sin nådelære. Derfor refererer jeg til E. P. Sanders, D. A. Campbell og H. Räisänen fordi disse eksegeter står for en selvmotsigelse hos Paulus.

Andre forskere som C. E. B. Cranfield, N. T. Wright og S. J. Gathercole tolker teksten fra et kristen perspektiv og sier at disse mennesker som kan oppfylle loven i dette avsnittet er de kristne hedningene. I diskusjonene av plassen til loven i teksten, bruker jeg N. T. Wright sin artikkel «The Law in Romans 2» som var publisert i 1994 i boka *Paul and the Mosaic Law* av J. D. G. Dunn.

Et viktig forskningsmateriale som jeg bruker i min oppgave som er mye diskutert i den nye Paulus forskningen og som gir et nytt lys på min problemstilling er J. M. G. Barclay sin bok fra 2015: *Paul and the gift*. Barclay tilbyr en ny analyse til forestillingene av *nåde* og en ny måte å tilnærme seg nådegave begrepet. Hans forskning inn i antikkens forventninger av «gave» gir en

⁴ Wrede, W. *Paul*, 1907, London, Philip Green, s. 77,78

⁵ Sanders, E. P. *Paul, the Law and the Jewish People*, 1983, s. 129

antropologisk analyse av dette ordet som var en normal del av ordforrådet til Paulus og hans samtidige. Denne studien viser at det finnes en analytisk avstand fra de konnotasjonene som har blitt festet til *nåde* begrepet. Et viktig poeng som Barclay kommer med, som jeg nevner tidligere, er at i Paulus tid var gaver forbundet med en forventning av gjensidighet som skapte en sirkulær mønster. Dette forklarer han med et terminologisk skille mellom «unconditioned» gave - fri fra alle betingelser angående mottakeren og «unconditional» gave – fri fra alle forventninger at mottakeren skal gi noe tilbake. Ifølge Barclay, er nådegaven som Paulus snakker om «unconditioned», men den er ikke «unconditional». Denne tankegangen bruker jeg i diskusjonen om det er slik at frelsen er betinget av gjerninger eller ikke, og hva er forholdet mellom nåde og gjerninger i Romerne 2?

I siste kapittelet i oppgaven min, bruker jeg tolkningen til Troels Engberg-Pedersen fra hans bok fra 2003: *Den nye Paulus og hans betydning*. I hans artikkel «Det gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke. Om Paulus som intellektuell fighter» diskuterer han menneskesynet hos Paulus. K. O. Sandnes er en annen forsker som jeg refererer til spesielt om Paulus' pessimistiske antropologi og oppfyllelsen av loven i hans bok fra 1996: *I tidens fylde*.

1.3 Fremgangsmåte

Jeg har delt oppgaven min i tre hovedtema som Romerne 2,6-16 snakker om.

Loven er et tema som Paulus først presenterer i dette kapittelet og han fortsetter å diskutere det videre i Romerbrevet som er en av de viktigste kildene til hans syn på loven. Paulus bruker det greske ordet *nomos* som oftest betyr hos han, Moseloven. Det som han sier om loven kan virke som om han har motstridende oppfatninger. Det som han viser spesielt i Romerne 2 er den avgjørende rollen lovgjeringene har i siste dommen og et positivt syn på loven ut ifra en eskatologisk horisont. For å undersøke hvilket plass loven har hos Paulus i forhold til frelsen viser jeg den tilsynelatende motsetningen til denne teksten og Romerne 1,18-3,20 hvor han uttrykker et negativt syn på loven fordi han knytter den til synden og tenker at lovens rolle er som «syndens tjener» fordi den holder menneskene bundet. Samtidig viser Paulus en løsning på syndens maktløshet i det som Gud gjorde i Kristus i Romerne 8,1-4. Denne løsningen er grunnen til at flere forskere kommer til tolkning av Romerne 2,6-16 som viser ingen motsigelse hos Paulus.

Nåden er et annet tema som er viktig for min problemstilling. For å undersøke dette temaet, bruker jeg samme metode som jeg benytter meg av som i diskusjonen om loven. Først viser jeg motsigelsen i teksten i Romerne 2: antagelsen at Paulus presenterer prinsippet av belønning som straff eller fortjeneste for å oppnå frelsen. Deretter velger jeg å diskutere teksten i Romerne 4, hvor med sitt bruk av Abrahams fortellingen bekrefter Paulus sin posisjon om frelsen som ubetinget gave, *før* det sies noe om omskjærelsen eller loven. Jeg henviser til forskere som mener at det som er sentralt i teksten er misforholdet mellom Guds nåde og menneskets verd og at det som gjelder foran Gud har absolutt ingenting å gjøre med gjerninger. Løsningen på oppfatningen at det er to motstridende soteriologiske prinsipper hos Paulus presenterer jeg i tolkningen av Romerne 6. Denne løsningen knytter jeg til det nye livet som mottakerne av Guds nåde får og som er et produkt av Guds transformerende kraft i menneskets hjerte. Målet med denne nådegaven er å skape en forandring, en justering hos de som mottar den slik at de kan respondere til denne gaven. Denne responsen kaller Paulus «lydighet mot rettferdigheten». Til slutt, viser jeg tolkninger til teksten i Romerne 2 som viser ingen motsigelse mellom de to soteriologiske prinsipper i det at man bruker samme løsningen som Paulus viser i Romerne 6 – evig liv for han er både den ultimate gaven som ikke er kongruent med mottakerens verdi, men også en passende ferdigstilling av et liv som *gjør* «det gode».

Den siste diskusjonen i oppgaven min handler om menneskesynet hos Paulus som jeg også presenterer fra to sider. Strukturen er den samme som med de andre to spørsmålene. Først diskuterer jeg identiteten til de som ifølge Paulus i Romerne 2 vil og kan gjøre «det gode». Dette optimistiske menneskesynet er i tilsynelatende motsetning til Romerne 7, hvor han klager på at syndens makt er større enn loven kan hanskes med. Dette viser jeg er et allmennmenneskelige problem som er grunnen til Paulus pessimistiske antropologi. Jeg henviser til forskere som mener at denne teksten viser en bevisstgjøring av menneskets syndighet, en splittelse i sjelen som man ikke kan gjøre noe med – en dyp fortvilelse, kamp og nederlag. Den andre siden av menneskets tilstand ifølge Paulus som gir håp, velger jeg å diskutere i Romerne 8,1-13. Den store forskjellen i denne teksten som fremstiller løsningen på problemet er Åndens kraft og livet «i Kristus». Det er Ånden som gjør det mulig for de kristne å oppfylle loven, derfor er det ingen fordømmelse for dem. Frasen «samtidig død og levende» bruker jeg for å beskrive bildet av det nye livet «i Kristus». Det er nettopp dette optimistiske bildet av menneskets mulighet til å gjøre det gode og til å overvinne synden som gir en mulig tolkning til teksten i Romerne 2, som viser ingen motsigelse hos Paulus.

Til slutt konkluderer jeg det som jeg har kommet til i de tre diskusjonene i oppsummeringen i kapittel 5. Jeg viser hvordan disse tre spørsmålene henger sammen og hva er den største forutsetningen på løsningen av utfordringene med teksten. Fremgangsmåten jeg bruker i avhandlingen er veldig systematisk fordi på denne måten har jeg forsøkt å gjøre de tre spørsmålene som jeg diskuterer klarere og lettere å følge med på. Dette kan fra første blick oppfattes som repetisjon, men jeg mener at denne rutinen har hjulpet meg å holde «den røde tråden» i min problemstilling hele veien. På denne måten har det vært lettere for meg også å gjøre min sammenfatning og å komme til min konklusjon.

1.4 Avgrensning

Utgangspunkt for oppgaven min er Romerbrevet med et særskilt fokus på Romerne 2,6-16. Det er mye jeg kunne ha trukket inn for å belyse problemstillingen, men grunnet oppgavens lengde, har jeg måttet avgrense meg med bibeltekstene jeg bruker. Jeg har valgt å se bort ifra sammenhengen min tekst har med Romerne 9-11 som handler om hvordan Gud velger ut Israel. Dette er en potensiell tekst å ta fordi den også diskuterer hvilke kriterium Gud bruker i sin utvelgelse. Jeg kunne ha diskutert om Paulus er inkonsekvent på dette spørsmålet og hvilke betingelser han bruker for sitt kall. Er det prinsippet av Guds ubetinget nåde som er grunnen av hans utvelgelse: ikke etter etnisitet, ikke etter status eller etter noe som Israel gjør, godt eller ondt? Dette prinsippet er det samme som jeg bruker som et eksempel på en ubetinget gave i oppgaven min hvor jeg diskuterer hvordan Gud handlet i «Kristus gaven». Jeg kunne ha skrevet om spørsmålet bryter Gud all forestilling av å gi og forvente noe tilbake i utvelgelsen av Israel og hva mente Paulus når han sier at det er en hemmelighet at hele Israel skal bli frelst: Romerne 11,25-26. Eller så kunne jeg diskutert om det finnes en forventet respons, en effekt av denne nåden. Her kunne Romerne 12,1-2 blitt trukket inn, hvor Paulus snakker om denne responsen som er et motsatt bilde av Romerne 1,18-32 og formaner hans lesere å bære «kroppen fram som et levende og hellig offer til glede for Gud». Dette er resultatet av Guds gave: reetableringen og perfektjoneringen av relasjonen mellom Gud og menneskeligheten. Denne responsen hjelper mottakerne av nådegaven å finne hva som er Guds vilje: «det gode, det som er til glede for Gud, det fullkomne» i Romerne 12,2.

2 LOVEN

Plassen og betydningen av Torah i denne teksten er mye diskutert. I vers 6 -11 snakker Paulus om dommen - noen skal bli dømt og andre skal bli rettferdiggjort. Med denne bakgrunnen introduserer han loven i vers 12. Her bruker han noe som er typisk for Paulus - den todelte setningen. De som synder uten loven, skal gå fortapt uten loven. De som synder under loven, skal bli dømt under loven. Med andre ord, selv at loven *nomos* er gitt til jødene, også hedningene som ikke har loven, skal bli dømt. De slipper ikke unna fordi de ikke hadde fått noe lov å forholde seg til.

I dette kapittelet skal jeg prøve å finne svar på spørsmålet - er det slik at Paulus i Romerne 2,6-16 gir loven en sentral plass i relasjon til frelsen. Hvis svaret er ja, motsier han da seg selv med det han hevder andre steder i Romerbrevet, hvor han kritiserer loven og mener at den er ikke i stand til å hjelpe menneskene. Skriftstedet som jeg velger å vise som en tilsynelatende motsigelse til Romerne 2,6-16 er Romerne 1,18-3,20. I denne teksten presenterer Paulus tanken om at alle har syndet og derfor ingen er i stand til å oppfylle loven.

2.1 Hva er den potensielle motsigelsen

Romerne 2,6-16 er en tekst som står midt i debatten om tingene Paulus sier om loven og «lovgjerninger» og hvilken plass de egentlig har i forhold til frelsen. Det er stor enighet blant forskere i dag om at det bildet som har blitt akseptert i mange år, spesielt blant luthersk tradisjon, av jødedommen som en «gjerningsreligion» er en karikatur. Et viktig bidrag til denne forandringen er boka til E. P. Sanders fra 1977 *Paul and Palestinian Judaism* som på mange måter er et vendepunkt i moderne Paulusforskningen. Han kritiserer den teologiske tradisjonen fra 19. og 20. århundre, hvor rabbinisk jødedom ble presentert som en formalistisk religion hvor frelsen er oppnådd gjennom gode gjerninger. Hans teori om «*covenantal nomism*» handler om at «lovgjerningene» ikke var en måte å komme i Guds pakt på. Jødene holder loven fordi de lever i nåden som pakten gir. Lydighet mot loven var en *respons* til Gud som allerede hadde opprettet den nådepakten med sitt folk. Man kunne ikke «*oppnå*» eller «*fortjene*» frelsen

gjennom «lovgjerninger».⁶ Derfor blir det vanskelig å hevde at Paulus i sine brev kritiserte denne legalistiske holdningen, fordi det fantes ikke jøder som levde slik.

Da blir det problematisk å tenke at de tingene som Paulus sier om loven og «lovgjeringene» er ting som han mener menneskene må gjøre for å oppnå frelse. Samtidig er teksten i Romerne 2 vanskelig å forklare ut ifra denne forståelsen. Derfor tenkte Sanders at denne teksten har veldig lite å gjøre med Paulus' rettfærdiggjørelseslære og betraktet den som en synagoge preke.⁷

Hva sier egentlig Paulus om loven i teksten? I Romerne 2,12-13 sier Paulus at Gud skal dømme både jøder, som har loven og hedninger, som ikke har loven, rettfærdig. Gud skal bruke loven for å dømme jødene som bryter loven, men ikke hedningene som synder og ikke har loven: «Alle som synder uten loven, skal gå fortapt uten loven. Alle som synder under loven, skal dømmes etter loven». I vers 13 introduserer Paulus et tema som han kommer tilbake til flere ganger i Romerbrevet - det er ikke besittelsen av loven som gjelder foran Gud, men å leve etter den: «for det er ikke de som hører lovens ord, som blir rettfærdige for Gud». Det som gjelder er at «de som gjør det loven sier, de skal kjennes rettfærdig». Å gjøre det som loven sier og ikke bare høre, var en sannhet som ikke var ny i jødedommen, men her gir Paulus den en helt nytt innhold fra en eskatologisk horisont. Han hevder at å leve etter loven har en avgjørende rolle i den siste dommen.

På denne måten bestrider ikke Paulus utvelgelsen eller at jødene har loven, men han forneker at dette er en garanti mot Guds rettfærdige dom når de bryter den.⁸ Jeg tenker at dette er en tanke i dialog med Sanders, som viser at det egentlig var viktig for jødene og deres identitet som utvalgte folk, å leve etter loven. Dette viser at den etniske tilhørighet og lovens observans var to ting som var like viktige for den jødiske identiteten. Paulus insisterer i denne teksten at bare besittelsen av Torah ikke er nok for at man kjennes rettfærdig. I en eskatologisk horisont viser

⁶ Sanders, E. P. *Paul and Palestinian Judaism*, 1977, s. 81-83, 104, 106

⁷ Sanders, E. P. *Paul, the Law, and the Jewish People*, 1983, s. 123-135; Campbell, *Deliverance of God*, s. 588,589 Campbell tenker at teksten i Romerne 2,1-16 tilhører en av Paulus motstandere; Räisänen, *Paul and the Law*, 1983, s. 94-119. Räisänen sier at det finnes to selvmotsigende poeng hos Paulus - på den ene siden loven kan holdes, på den andre siden - kan ikke loven holdes.

⁸ I samme kapittel vers 17-29, utdyper Paulus sin kritikk mot holdningen at jødene setter sin lit til den etniske tilhørighet. Han viser at den jødiske - nasjonale stolthet kan ikke skiller fra å leve etter loven.

han at rettferdighet for Gud er ikke basert på bare å høre, men å gjøre det loven sier. Paulus utvikler videre dette temaet om rettferdiggjørelse og oppfyllelsen av Torah i Romerne 8,1-4.⁹

Men er det slik at bare jøder kan holde loven? Paulus viser et eksempel i vers 14-15, at det finnes noen hedninger som kan oppfylle loven. Disse hedninger har ikke privilegiene som jødene har, men de kan holde loven: «for når hedningene som ikke har loven, av naturen gjør det den sier, er de sin egen lov, enda de ikke har loven». Måten de gjør det loven sier er ikke mindre overraskende: «de viser med dette at lovens krav står skrevet i hjertet deres».

Det er så mye i denne teksten som handler om den avgjørende rollen «lovgjeringene» har i siste dommen. Derfor er det viktig å finne svar på spørsmålet er det slik at i Romerne 2,6-16 gir Paulus «for stor» plass til loven i forhold til frelsen i motsetning til det som han sier om loven andre steder i Romerbrevet?

2.2 Hvilke tekster er mest relevante fra Romerbrevet

Avsnittet som jeg har valgt å presentere i min oppgave som et eksempel på en tilsynelatende motsetning til Romerne 2,6-16 i forhold til loven er Romerne 1,18-3,20. Den mulige løsningen vil jeg vise i to skriftsteder. I Romerne 8,1-4, sier Paulus at loven kan oppfylles ved de kristnes oppførsel. I Romerne 13, 8-10, knyttes denne tanken til kjærligheten som er lovens oppfyllelse.

2.2.1 Tilsynelatende motsetning – loven som syndens tjener

Som jeg nevnte tidligere, er det flere forskere som mener at i Romerne 2 motsier Paulus seg selv med ideen som han presenterer i avsnittet 1,18-3,20 – alle mennesker er syndere og derfor ingen kan oppfylle loven.

Det pessimistiske bildet av menneskets syndighet er beskrevet i Romerne 1,18-32: «Guds vrede åpenbares fra himmelen over all ugudelighet og urett hos menneskene som holder sannheten nede i urett» (1,18). Paulus bruker «urett» (ἀδικία) to ganger som står i veldig stor kontrast med

⁹ Jeg skal komme tilbake til dette temaet om rettferdiggjørelsen og oppfyllelsen av loven i 2.2.2.

Guds rettferdighet (δικαιοσύνη) i vers 17. Hvis Guds rettferdighet skal seire, skulle det ikke skje på grunn av, men uansett menneskets tilstand.¹⁰ Dette misforholdet mellom urett og rettferdighet, fortsetter Paulus å beskrive i Romerne 3,1-8: på den ene siden er menneskets løgn, urett og utroskap, på den andre siden er Guds rettferdighet, troskap og sannhet. Tiltalen mot menneskeligheten er et viktig tema hos Paulus.¹¹ Problemet er ikke bare feil oppførsel- «holder sannheten nede i urett», v. 18; takker ikke Gud, v.21; bytter ut den «uforgjengelige Guds herlighet med bilder av forgjengelige mennesker», v.23; byter ut «Guds sannhet med løgn», v.25, bryr seg ikke om å kjenne Gud, v.28; de vet hva Guds lov sier, men «ikke bare gjør de dette selv, de roser også andre som gjør det», v.32. Problemet er også menneskenes tanker: «med sine tanker endte de i tomhet og deres uforstandige hjerter ble formørket», v.21; «de påstå at de var kloke, men de endte i dårskap», v.22. Dette er en fundamental analyse av menneskelig syndighet. Flere forskere er enige at det finnes paralleller mellom dette avsnittet i Romerne 1,18-3,20 og tiltalen mot den hedenske verden i den jødiske tradisjonen.¹² De tenker at Paulus baserer bevisst sine argumenter i synkron med *Visdommens bok*¹³ (*Wisdom of Solomon*) og at Rom. 1,18-32 følger *Visdommens bok* 13 -14 i hele strukturen av diskusjonen.¹⁴ Men Paulus går videre og inkluderer jødene i det pessimistiske bildet av menneskeligheten – Romerne 2,1-3,20. I kapittel 2,1-3, viser han at ingen menneske er fritatt fra de tiltalene i kapittel 1. Noen forskere tenker at det at Paulus inkluderer jødene i det pessimistiske bildet av menneskets

¹⁰ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 462

¹¹ Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, vol. 10, 2002, s. 431

¹² Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, vol. 10, 2002, s. 428-429

¹³ *Det Gamle Testamentes Apokryfiske Bøker: De Deuterokanoniske bøker*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1988, s. 108-145. *Visdommens bok* er skrevet på gresk og tilhører visdomslitteraturen. Forskerne mener at den er en jødisk tekst skrevet i Aleksandria (Egypt) en gang mellom år 20 f.Kr og år 70 e.Kr. Collins, J. J. *Jewish Wisdom in the Hellenistic Age*, 1997, s. 195. Boken diskuterer Guds godhet og hans rettferdig styring av historien – sammenhengen mellom nåde og rettferdighet.

¹⁴ Watson, F. *Hermeneutics of Faith*, 2004, s. 57-66

syndighet har sine paralleller også i andre jødiske tekster som *Fjerde Esra*¹⁵ og *Pseudo Philo*.^{16,17}

Paulus begynner kapittel 3 med å vise motsetningene mellom jødernes utroskap og Guds trofasthet (v. 3), menneskelig falskhet og Guds sannhet (v. 4), menneskelig urett og Guds rettferdighet (v. 5). Han konkluderer i vers 9 - «vi har jo allerede anklaget både jøder og grekere for at de alle er under synden». Både jøder og hedninger er fanget av synden og ingen er ekskludert fra dette universelle perspektivet som Paulus viser i skriftsitatene han nevner (3,10-17). Oppsummeringen i vers 19 og 20, synes jeg er ledetråden i spørsmålet om den tilsynelatende motsetningen om loven med den hovedteksten i min oppgave – Romerne 2,6-16. «Vi vet at alt det loven sier, er sagt til dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud» (v.19). Paulus kommer tilbake til loven for å vise at det som Torah sier har et mål – hver munn skal tie og hele verden står ansvarlig for Gud. Det bildet som Paulus bruker med at munnen skal tie, var et vanlig tegn på at man hadde ikke mer å si for å forsvare seg selv.¹⁸ Ens munn kunne bli stoppet i retten, hvis han ble funnet skyldig. Uttrykket «står skyldig» (ὀπόδικοξ), er veldig negativt ladet og betyr ikke at man bare kunne svare for seg selv, men at man er skyldig og skal straffes. Dette leder til vers 20: «ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever», fordi «ved loven lærer vi synden å kjenne». Her konkluderer Paulus at ingen er i stand til å holde hele loven. Noen tolkere ser på vers 20 som det logiske argumentet til vers 19: ved Torah kommer erkjennelsen av synden. Derfor kan ingen bli rettferdiggjort gjennom lovgjerninger. Så når Torah «snakker», blir de som har loven skyldige.¹⁹

¹⁵ *Det Gamle Testamentes Apokryfiske Bøker: De Deuterokanoniske bøker*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1988, s. 547-615. Fjerde Esra er et apokryfisk verk. Hovedbolken - kapittel 3-14 er en jødisk tekst fra slutten av 1. århundre e.Kr. Boken reflekterer problemene som ødeleggelsen av Jerusalem (i år 70 e.Kr.) skapte for den jødiske troen.

¹⁶ Jacobson, H. A. *Commentary on Pseudo Philo's Liber Antiquitatum Biblicarum*. 2 vol. Leiden: Brill, 1996. Teksten Pseudo Philo er kjent under den latinske tittelen *Liber Antiquitatum Biblicarum*, men de fleste forskere er enige om at den var komponert først på hebraisk, oversatt til gresk, før den ble oversatt til latin ved 4. århundre e. Kr. Det er uenighet blant forskere om når teksten ble skrevet – en gang mellom midten av 1. århundre f. Kr. eller kort tid før ødeleggelsen av Jerusalem i år 70 e. Kr. Andre tenker at LAB ble skrevet etter år 70 e. Kr. fordi det fins tematiske paralleller med Fjerde Esra. Teksten henviser til at Israel skal gå gjennom gjentatte sirkler av synd, forkasting fra Gud, men også gjennom gjenopprettelse ved Guds nåde.

¹⁷ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 463, 472

¹⁸ Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, volume 10, 2002, s. 458

¹⁹ Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, volume 10, 2002, s. 458

K. O. Sandnes mener at Paulus' avvisning av loven egentlig skyldes at den er ikke i stand til å hjelpe menneskene som er syndens fanger.²⁰ Han poengterer her - det er *erkjennelsen av menneskets synd og syndens makt som er kjernen i Paulus' kritikk av loven*. Torahen lærer menneskene å kjenne synden og derfor fremkaller loven Guds vrede over alle mennesker som ikke klarer å leve etter den. Paulus' konklusjon at ingen kan holde hele loven er avgjørende for hvordan han stiller seg til den. Han ser på loven som syndens tjener som holder menneskene bundet. Hans forståelse er at syndens makt er så stor, at loven ikke får brukt med den. Paulus sin *pessimistiske antropologi* og kritikken av loven er begrunnet i det at loven er blant de maktene som holder menneskene til fange og kan ikke hjelpe dem.

2.2.2 Mulig løsning – lovens oppfyllelse

Den mulige løsningen vil jeg presentere med hjelp av to skriftsteder.

I Romerne 8,1-4 viser Paulus at det som var problemet med loven nemlig at den var for svak for å hjelpe menneskene under synden, det gjorde Kristus. De første to vers introduserer temaet om frigjørelsen fra synden, gjennom Ånden²¹: «så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus», vers 1 og «for Åndens lov som gir liv, har i Kristus Jesus gjort meg fri fra syndens og dødens lov», vers 2. Denne frigjøringen skjer «i Kristus Jesus» og er en overgang fra å være i syndens makt til å være i Kristus. Syndens makt er brutt og derfor er de kristne nå overført til en ny makt, Åndens kraft. Noen fortolkere mener at denne fordømmelsen som Paulus snakker om her, er Guds dom over menneskene og at vers 1 ser tilbake til Romerne 2,6-16 hvor Paulus beskriver det eskatologiske bildet av Guds rettferdige dom.²²

Kontrasten mellom den syndige menneskelige tilstanden og det nye livet «i Kristus» er uttrykt ved hjelp av kontrasten mellom livet «etter kjøttet» og livet «i Ånden».²³ På den ene siden beskriver Paulus den menneskelige tilstanden som ikke kan holde loven (3,20) og på den andre siden, er den som «kan oppfylle lovens rettferdige krav» (8,4).

²⁰ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 184

²¹ Byrne, B. *Romans*, 1996, s. 235

²² Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, volume 10, 2002, s. 576

²³ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 503

Jeg synes at vers 3 og 4 er veldig viktige i denne debatten om betydningen av loven for frelsen og er en mulighet for å finne svar på spørsmålet om hvilken plass Torah har i Romerne 2,6-16. Vers 3: «for det som var umulig for loven, siden den var maktesløs på grunn av kjøttet» bekrefter Paulus' tankegang at loven kunne ikke hjelpe menneskene. Hvorfor? Den kunne ikke gi liv på grunn av «kjøttet». Dette er en bekreftelse på at Paulus ikke så loven som et kilde til menneskenes syndighet (den var god, men den var svak). Derfor gjorde Gud noe som loven kunne ikke gjøre: «det gjorde Gud ved å sende sin egen Sønn i syndig kjøtts lignelse og for syndens skyld: Han fordømte synden i kjøttet». En måte å tolke dette vers på er det som Wright foreslår – Gud fordømte synden i Jesus slik at livet som loven skulle gi, kunne bli gitt til de som var i Kristus, ledet av Ånden.²⁴ Det som skjedde på korset var at Gud fordømte synden, ikke Jesus. Guds dom over synden åpnet døren for at menneskene kunne få liv som ellers var det umulig å få på grunn av synden. Jeg synes at måten Brendan Bryne tolker vers 3,4 gir mening og kaster lys over mitt spørsmål om loven. «The totality of this «entrance» of the Son into humanity's sinful depth enable God to succeed where the law had been impotent».²⁵ Gjennom Jesus, fant Gud en måte å overvinne lovens svakhet på grunn av synden.

Vers 4 kommer som en oppsummering og er en hovedkonklusjon Paulus kommer til, som er veldig viktig i debatten om loven, er at alt dette skjedde «for at lovens rettfærdige krav skulle bli oppfylt i oss, vi som ikke vandrer etter kjøttet, men etter Ånden». Bryne sier at ved første blick er det noe merkelig her, at hensikten med det som Gud gjorde skal bli at Moseloven skal bli oppfylt «i oss». Han mener at frasen «lovens krav» ikke refererer til et spesielt bud, men at loven i sin helhet krevde rettfærdighet fra menneskene, et liv etter Guds vilje. Rettfærdigheten som loven krevde, men ikke kunne gi, «oppfylte» Gud gjennom det han gjorde når han sendte sin Sønn. Paulus bruker passiv form her - «skulle bli oppfylt i oss» og på denne måten unngår han en misforståelse at de kristne selv kan oppnå rettfærdighet ved egen kraft. Bryne sier at denne rettfærdigheten er oppfylt «i oss», og at den vil avverge fordømmelsen som Paulus snakker om i vers 1, men at denne rettfærdigheten helt og fullt er en gave fra Gud. Det er viktig for Paulus' argument at denne rettfærdigheten er etisk, et nytt liv gjennom Ånden: «slik ble lovens krav oppfylt i oss som ikke lever slik kjøttet vil, men slik Ånden vil» (vers 4). Forskere i den Protestantiske tradisjonen (C. E. B. Cranfield, J. D. G. Dunn) kan være nølende å tolke

²⁴ Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, vol. 10, 2002, s. 578-580

²⁵ Bryne, B. *Romans*, 1996, s. 237

dette på denne måten fordi det kan minne om «fortjenester» og kan høres upaulinsk ut. Men Bryne mener at når Paulus bruker denne passive formen av «oppfylt», gir han en tilstrekkelig forsikring om at denne rettferdigheten er Guds handling. På den andre siden blir tolkningen i en katolsk tradisjon også mulig, hvor man ser den naturlige forbindelsen mellom rettferdigheten og å få evig liv.

Uttrykket «slik ble lovens krav oppfylt i oss» viser at dette var Guds hensikt, at det som Torah ville gi menneskene, nemlig liv, nå er gitt gjennom Ånden. De som oppfyller loven, er de som lever etter Ånden, ikke etter kjøttet. De fleste forskere mener at dette uttrykket «leve slik Ånden vil» er brukt her for å mene oppførsel. Ånden gjør det mulig for de kristne å leve etter loven.

Denne tanken knyttes i Romerne 13,8-10 til at kjærligheten er lovens oppfyllelse.²⁶ Paulus sier her at de kristne oppfyller Torah. For ham er det en sammenheng mellom kristen livsførsel og loven. Dekalogens bud: «Du skal ikke bryte ekteskapet, Du skal ikke slå ihjel, Du skal ikke stjele, Du skal ikke begjære» (v.9) mener Paulus er gode eksempler på kristen livsførsel. I vers 8 sier han at «den som elsker sin neste, har oppfylt loven». Derfor i vers 9 sier Paulus at budene kan sammenfattes i et ord – nestekjærlighet. Noen fortolkere mener at Paulus ikke nødvendigvis tenker at alle bud er redusert til kjærligheten, men heller at kjærligheten, forstått på denne måten, viser essensen eller kjernen av loven.²⁷ Den som elsker blir til slutt den som oppfyller alle bud av Torah, som bærer plikter overfor din neste. Ifølge disse fortolkere, trodde Paulus virkelig at de etiske verdiene til loven, til forskjell av de rituelle budene (omskjærelse, sabbat, høytider), gjelder også de kristne. Disse etiske verdiene var «oppfylt» av de kristne gjennom Åndens hjelp. Derfor er kjærligheten lovens oppfyllelse. Paulus skrev dette fordi han ville at de kristne som kanskje tenkte at loven er det perfekte uttrykket av Guds vilje, skulle se på kjærligheten som en tilstrekkelig måte å oppfylle alt som loven krevde.

For meg er denne måten å forstå teksten på har mye for seg, men det finnes ingen steder hvor Paulus vil skille i Moseloven mellom «etikk» og «ritualer», i hvert fall sier han ikke dette direkte.

²⁶ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 186

²⁷ Bryne, B. *Romans*, 1996, s. 394, 395

Jeg synes at måten K. O. Sandnes tolker hva Paulus mente i disse versene, hvor han snakker om at kjærligheten oppfyller loven, er klarere og mer presis.²⁸ Språkbruken viser at de troendes forhold til loven ikke kan beskrives tilfredsstillende nok som det å holde Torah's ordlyd. Det som Paulus mener med det at de kristne oppfyller loven er å bli preget av budens intensjon – kjærlighet til neste. Budene viser veien til det gode liv, derfor er budens intensjon, kjærlighet. Rettferdigjørelsen betyr ikke at man fritas fra lovens bud om hvordan menneskene skal leve sammen. Men det er Ånden som gjør det mulig at de kristne kan leve etter Guds vilje, i kjærlighet – akkurat slik som loven uttrykker den.

2.3 Finnes det tolkninger hvor Paulus ikke motsier seg selv

Diskusjonen om den mulige løsningen på motsigelsen som jeg presenterte i Romerne 8,1-4 og Romerne 13,8-10, tenker jeg, leder til en tolking av hovedteksten i min oppgave i Romerne 2,6-16 som viser ingen selvmotsigelse hos Paulus. Denne tolkningen er knyttet til spørsmålet om identiteten til disse menneskene som «gjør det loven sier». Svaret på dette spørsmålet kan være nøkkelen for å forstå hva tenker Paulus om plassen til loven i denne teksten. For å gi et mer helhetlig bilde av denne debatten, skal jeg først forklare hvorfor velger jeg denne tolkningen som står for at det er ingen motsigelse hos Paulus.

2.3.1 Hvem er de hedningene som «gjør det loven sier»

Hvem er disse hedningene som gjør det loven sier? Hvem er disse som er «sin egen lov»? Hvordan gjør de dette – «ut av naturen» eller fordi loven er skrevet i hjertene deres? Romerne 2,12-15 er en tekst med flere eksegetiske utfordringer. Det er ikke tilfeldig at flere tolkere mener at disse spørsmål er de vanskeligste å svare på i det hele kapittelet.

Det finnes tre hovedmåter, som forskerne har brukt for å tolke denne teksten på.²⁹

²⁸ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 282

²⁹ Snodgrass, K. "Justification by Grace to the Doers: An Analysis of the Place of Romans 2 in the Theology of Paul", *NTS* 32, 1986, s. 72-93

Det er disse som sier at Paulus snakker *hypotetisk* fordi muligheten at hedningene kan oppfylle loven kan ikke stemme med realiteten. Konklusjonen som Paulus gjør i Romerne 3,19-20 viser at disse menneskene må være en ren hypotetisk kategori. Andre forskere tenker at Romerne 2,1-16 beviser at egentlig Paulus ikke mener at alle mennesker er syndere.³⁰ I vers 14-15 sier Paulus at hedningene kan holde loven, men i avsnittet 1,18-3,20 hevder han helt det motsatte. Dette høres ut som selvmotsigelse. Derfor sier de at det må finnes mennesker, både jøder og hedninger, som kan «gjøre det gode» og kan bli belønnet for det. For dem er utenkelig at Paulus snakker her om de kristne hedningene.³¹ Engberg- Pedersen identifiserer også disse hedningene som «*ikke troende*». For han er tilstedeværelsen av «anklager og tanker» samtidig i vers 15 er en indikasjon på en ufullstendig retning mot Gud. Han tenker at Romerne v.12-16 minner om ideer som er avledet fra den greske filosofien. Han sier at det er ikke sant at v.14,15 legger grunnlaget for en teori at det er de kristne teksten handler om. Han tenker at dette kan redusere Paulus adopsjon av hellenistiske og filosofiske ideer.³²

Disse to typer tolkninger er vanskelig å støtte. Den første måte å tolke teksten på er veldig usannsynlig. Det er umulig for Paulus å tenke om disse hedningene som en hypotetisk størrelse når vi vet at hans teologi reflekterer hans praksis. Hvis Paulus aksentuerer så mye på de gode gjerningene i vers 7,10 og på de hedningene som gjør det som loven sier, er det lite sannsynlig at han snakker hypotetisk. Den andre måten å tolke teksten på undergraver Paulus' vektlegging på teorien om universaliteten av menneskets syndighet, som er bredt akseptert i forskningen.

Hvem er disse rettferdige hedningene som Paulus snakker om? Den tredje måten å tolke teksten på, som jeg tenker er mest sannsynlig, er at de menneskene som Paulus snakker her er *de kristne* hedningene.³³ Det er denne tolkningen av teksten som gir mulighet å tolke Romerne 2,6-16 uten selvmotsigelse hos Paulus.

³⁰ Dodd, C. H. *The Epistle of Paul to the Romans*, 2nd ed., 1983, (London: Fontana), s. 61-62

³¹ Räisänen, H. *Paul and the Law*, 1983, s. 107

³² Engberg – Pedersen, T. *Paul and the Stoics*, 2000, s. 202-205, 359 (Bassler, J. M. *Divine Impartiality*, 1983 s. 141-145)

³³ Wright, N. T. "The Law in Romans 2", Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s. 131-150; Cranfield, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, ICC, 2 vols. (Edinburgh: T. & T. Clark, 1975), s. 159-163; Gathercole, S. J. "A Law unto Themselves: The Gentiles in Romans 2.14-15 Revisited," *JSNT* 85, 2002, s. 27-49

³³ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 466

Det er et spørsmål som trenger svar også med denne måten å forstå teksten på som handler om tolkningen av uttrykket «av naturen».

Det er enighet blant tolkere at det kritiske ordet her i vers 14 er (φύσει), «av naturen». I motsetning til andre, er Wright og Gathercole ^{34,35} enige at det er mye bedre å ta ordet (φύσει) med det som står foran - «de ikke loven havende/de som ikke har loven» (τὰ μη νόμον ἔχοντα) enn med det som står bak – (τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν). Med hensyn til to skriftsted Romerne 1,21 (menneskets hjerte er formørket, syndig) og Romerne 1,28 (Gud har overgitt dem til en sviktende dømmekraft), innskrivingen av loven i hjertet til disse hedningene ikke er et naturlig fenomen.³⁶ Noen tolkere refererer til Paulus' misjon blant hedningene - de jødiske og de hedenske troende i menigheten i Roma ³⁷ og at Paulus skriver ut ifra hans erfaringer på hans reiser for å grunnlegge menigheter fordi de mener at hans teologi gjenspeiler hans praksis. Her ser Paulus «dypere» enn etnisitet til «det skjulte livet i hjertet». Derfor tenker han at hedningene som har blitt forandret i sitt innerste vesen «har lovens krav skrevet i hjertene deres» (vers 15). Dette er veldig overraskende for en jøde å insistere på at hedningene kan holde loven og på denne måten frarøve jødene fra deres etniske og religiøse privilegium.

Paulus viser at hedningene har samvittighet og at deres tanker kan anklage dem om det de gjør. Den store forskjellen er en fullstendig transformasjon som skjer i hjertene til disse menneskene. Denne transformasjonen leder til lydighet mot loven. Gud er ikke nevnt som innskriveren av loven i hjertene, men med referanse til Rom 2,29 «ved Ånden», er det ikke andre alternativer.

I vers 12 sier Paulus at hedningene som ikke har loven skal bli dømt uten loven. De forskerne som tolker v. 14,15 fra et kristen perspektiv mener at menneskene Paulus snakker om i disse vers og som har loven skrevet i hjertene deres må være en annen kategori mennesker. De er ikke bare hedninger som ikke har loven, heller ikke jøder som har loven. De er disse som «er

³⁴ Wright, N. T. "The Law in Romans 2", Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s. 145

³⁵ Gathercole, S. J. "A Law unto Themselves: The Gentiles in Romans 2.14-15 Revisited," *JSNT* 85, 2002, s.27-49

³⁶ Barclay, J. M: G. *Paul and the gift*, 2015, s. 468

³⁷ Watson, F. *Paul, Judaism, and the Gentiles: Beyond The New Perspective*, 2002, s. 192-216

sin egen lov», fordi «lovens krav står skrevet i hjertet deres». Disse må være da de kristne hedningene.³⁸

Pauluskjennere som tolker teksten på den tredje måten mener at selv om mange andre forskere har prøvd å benekte erindringen denne teksten har med Jeremia 31,33 - minner uttrykket «står skrevet i hjertet deres» mye på dette skriftstedet. Så lenge disse hedningene er akseptert som de hedenske kristne, er referansen til Jeremia klar: Guds paktløfte begynner å bli oppfylt. Dette er en GT tekst som er veldig viktig for Paulus og han bruker den for å vise her en av de mest bemerkelsesverdige påstander som han har - at både hedninger og jøder kan bli transformert gjennom Guds verk i hemmeligheten av deres hjerte for å ha en oppriktig ønske om å adlyde og «gjør det gode». Det er dette som skal telle den dagen Gud skal dømme alle mennesker ved Kristus – vers 16. Paulus sin overbevisning om at Gud skal dømme menneskene i henhold av deres hjerter annullerer på ingen måte Alvoret at Gud forventer gode gjerninger i vers 6.³⁹

En annen måte å se dette spørsmålet på at loven kan oppfylles blant de kristne er at «Kristus er lovens *telos*, så hver den som tror, blir rettferdig for Gud» (Romerne 10,4), hvor *telos* kan bety både «slutt» eller «mål».⁴⁰ Kristus er lovens oppfyllelse og loven peker mot han. Ordet «oppfylle» betyr mer enn oppsummere. Dette er et ord som er mindre presist enn andre uttrykk som Paulus bruker når han snakker om loven – holde, oppsummere eller gjøre det loven sier.⁴¹ «Oppfylle» er et ord som Paulus bruker i Romerbrevet for eksempel for å forklare hvilket forhold de kristne har til loven. Det er viktig å bemerke at dette uttrykket tilkobles til Moselovens hensikt eller mål, ikke nødvendigvis til lovens detaljer eller hver og en av lovens bud. Det som er i fokus når loven «oppfylles» er at man klarer å følge Guds vilje. Helt vesentlig i Paulus sitt bruk av ordet, nemlig at «oppfyllelse» alltid er knyttet til eskatologi. Når loven

³⁸ N. T. Wright. "The Law in Romans 2", Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s. 146; Cranfield, C. E. B. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. Vol.1, Vol. 2. International Critical Commentary. 1975, 1979, s. 157-159

³⁹ Cranfield, C. E. B. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. Vol.1, Vol. 2. International Critical Commentary. 1975, 1979, s. 163

⁴⁰ Sandnes, K. O. *I tidens fylde. En innføring i Paulus' teologi*, 1996, s. 186

⁴¹ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 186

oppfylles så er det en frelseshistorisk begivenhet, som er knyttet til løfter i Det gamle testamente som endelig innløses.

Det er flere gammeltestamentlige skriftsteder (Jer. 31,31-34, Esek.11,19,20) som snakker om det fornyede hjertet som gleder seg over lovens bud. Å ha loven «skrevet i hjertene» er en av de løftene i Den nye pakten (Jer. 32,40).⁴² Paulus hadde virkelig tro på at denne pakten har blitt fornyet gjennom Kristus fordi han er oppfyllelsen av disse løftene. Kristus er lovens oppfyllelse og loven peker mot han: «Opphever vi så loven ved troen? Slett ikke! Vi stadfester loven» (Romerne 3,31). Denne fornyelsen skjer med disse som var kristne, som er «i Kristus», derfor på slutten av Romerne 2 snakker Paulus om en åndelig omskjærelse, «i hjertet» som i egentlig forstand er å holde loven (v.25-27).

2.3.2 N. T. Wright om loven i Romerne 2

Som jeg nevnte tidligere, tenker fortolkere som C. E. B. Cranfield, N. T. Wright og S. J. Gathercole⁴³ at Paulus ikke motsier seg selv om loven i Romerne 2. En grunn for det er at de velger å tolke vv.14-15 som at disse handler om de kristne hedningene som «gjør det loven sier».

I min oppgave velger jeg å presentere tolkningen av N. T. Wright i hans artikkel «The Law in Romans 2». Han mener at Romerne 2 har vært «Akilleshælen» til temaet Paulus og loven. Wright også er opptatt av spørsmålet: er Paulus inkonsekvent i denne teksten? Hans svar er nei. Han utfordrer andre eksegeter til å ikke se Romerne 2 som en vanskelig tekst, eller som en passasje som ikke passer i Paulus sin teologi og mer spesifikt i eksegesen av Romerbrevet. Han mener at denne teksten ikke har fått den riktige plassen som en viktig del av denne konteksten, og ser på den som et potensielt «springbrett» til et fersk arbeid om Paulus⁴⁴.

⁴² Wright, N. T. «The Letter to the Romans,” i *“The New Interpreter’s Bible”*, vol.10, 2002, s. 442

⁴³ Cranfield, C. E. B. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, 2 vol., 1975, s. 153-163; Wright, N.T. “The Law in Romans 2”, Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s.131-150; Gathercole, J. G. “A Law unto Themselves: The Gentiles in Romans 2,14-15 Revisited”, *JSNT* 85 (2002), s. 27-49

⁴⁴ Wright, N. T. “The Law in Romans 2”, Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s. 148-149

Det som er spesielt med hans tolkning er at han tenker at denne teksten er en introduksjon til Paulus paktsteologi. Loven, *nomos* for Paulus er jødernes lov - den tilhører ikke hedningene. Jødene skal bli dømt i henhold av loven, hedningene skal bli dømt uten loven. Samtidig, finnes det hedninger som er i en posisjon hvor de kan «holde loven», fordi «lovens krav står skrevet i hjertene deres» og de gjør det Torah sier. Wright går videre og spør: kan dette bety at hedningene på en måte har blitt jøder som prøver å holde loven? Dette kan ikke stemme, svarer han fordi *ex hypothesi* er de ikke omskjæret. Wright bruker tre andre skrifter i Romerbrevet for å vise at Paulus mener at de kristne kan oppfylle loven uansett at de er hedninger som ikke kan holde det mest grunnleggende og viktige bud for en jøde. Hvordan kan han si dette? Wright mener at Paulus visste at Jeremia kapittel 31 og 5 Mosebok kapittel 30 snakker om dette. Han viste at hedningene som ikke var omskjæret, tilhører den nye pakten fordi de har fått Ånden. Oppfyllelsen av loven av de kristne hedningene må bli forstått som en ny teologisk kategori som er avledet av temaet om den nye pakten.

Ifølge N. T. Wright, er disse hedningene de kristne som ikke har Torah «av naturen». Han tenker at på grunn av «den teologiske forvirringen om tolkningen av loven», blir det vanskelig for forskere å identifisere hvem som er de menneskene Paulus snakker om i denne teksten som er på sin egen måte i relasjon til loven⁴⁵. Han mener at dette er nøkkelen som kan vise hva Paulus egentlig konkluderer om loven i denne teksten.

Disse hedningene er en kategori av mennesker som Paulus bruker for å vise, i en eskatologisk horisont, hvor langt etniske Israel er i «hennes synd», fordi hun bryter loven. De kristne hedningene som holder loven, gjør dette på en måte som er veldig annerledes enn det som ble tenkt innen jødedommen. Dette er en fornyelse av pakten som ikke var forventet. Disse mennesker som var født uten loven, finner seg selv i en posisjon hvor de kan oppfylle den.

⁴⁵ Wright, N. T. "The Law in Romans 2", Dunn, *Paul and the Mosaic Law*, 1994, s. 133

3 NÅDEN

Målet mitt i dette kapitlet er å avklare om Paulus tenker at frelsen er betinget av gode gjerninger som Romerne 2,6-11 synes å hevde, der det står at Gud «skal lønne hver og en etter han har gjort» (v.6). Eller mener Paulus at frelsen er en ubetinget gave til alle mennesker, en gave som ikke tar hensyn til mottakerens verdi slik en rekke andre tekster i Romerbrevet synes å hevde? Romerne 2 er en tekst som snakker om at menneskenes prestasjoner og forestillinger av fortjeneste har sin plass i forståelsen av frelsen: «de som tålmodig gjør det gode og søker herlighet, ære og uforgjengelighet, får evig liv» (v. 7). På den andre siden finner vi tekster som Romerne 4, hvor det står om frelsen at den er Guds ubetinget gave til menneskene uten hensyn til verdi, belønning eller bragd: «den som har gjerninger å vise til, får lønn etter fortjeneste, ikke av nåde.» (Romerne 4, 4). Jeg vil finne ut om det er nødvendigvis slik at Paulus' teologi om Guds nåde utelukker hver forestilling av gjerninger og om det finnes en måte å forene disse to prinsippene på.

Jeg vil bruke Barclays analytiske begrep «unconditioned» og «unconditional» som jeg tenker at kan være relevant for å løse dette problemet.⁴⁶ Mitt mål er å vise at det er fullt mulig å bryte ut av forståelsen om at prinsippene av nåde og gjerninger er antitetiske.

3.1 Hva er det potensielle motsigelsen

Først vil jeg gå gjennom hva noen tolkere mener om den potensielle motsigelsen Romerne 2,6-16 og andre tekster i Romerbrevet. Paulus sitt eskatologiske bilde av Guds dom i henhold til gjerninger har lenge vært et teologisk problem som blitt tolket i forskjellige retninger. For mange virker dette prinsippet å stå i tilsynelatende motsetning til det soteriologiske prinsippet som er så viktig for Paulus - Guds nåde som ubetinget gave. Flere forskere har konkludert med at begge disse soteriologiske prinsipper er til stede hos Paulus. Fordi de også antar at disse

⁴⁶ Det terminologiske skillet mellom «unconditioned» gave (uten forutgående betingelser) og «unconditional» gave (forventer ingen retur), nevnte jeg i innledningen av oppgaven min. Jeg utdypet denne tankegang i 3.3.

prinsippene er uforenlige med hverandre, har de konstatert at Paulus er inkonsekvent i hans teologi.⁴⁷

Teksten er vanskelig for disse som tolker den ut i fra en luthersk tradisjon og som ser på «gjerninger» som et «negativt» prinsipp i Paulus soteriologi. For dem er frelsen en ubetinget gave og helt det motsatte av ideen om *quid pro quo*.⁴⁸

For Luther og tolkere i luthersk tradisjon, er gjerninger en viktig del av det kristne livet, men disse gjerninger er sett på som «frukten» som kommer etter frelsen og på ingen måte en betingelse for den. For protestantiske eksegeter er det viktig å bemerke at disse gjerninger absolutt ikke er forbundet med frykt for fordømmelse som denne teksten snakker om.

Disse forskerne er et eksempel på tolkninger som til syvende og sist ender å prioritere prinsippet av nåde. Samtidig finnes det en annen gruppe tolkere som mener at prinsippet av gjerninger er mer definerende enn prinsippet av nåde.⁴⁹ De tar Romerne 2 som et skriftsted som støtter måten de tenker på: Guds nåde hjelper de troende gjennom Kristus, slik at de kan oppnå en minimum betingelse for den siste dommen. På denne måten er nåden et utgangspunkt for frelsen, men på ingen måte kan den sikre hundre prosent den endelige utfall.⁵⁰

Som jeg nevnte i kapittel 2.1, finner heller ikke Sanders noe «distinctively Pauline imprint» i denne teksten og tenker at Romerne 2 er skrevet bare fra et jødisk perspektiv.⁵¹ Med sin analyse av «*covenant nomism*», har Sanders forsøkt å gi et svar på denne gåten. Hans tankegang er at for Paulus og i jødedommen så «kommer man inn» («gets inn»), i kraft av prinsippet om ubetinget nåde, mens man «forblir innenfor» («stays inn»), i kraft av gjerninger.⁵² Dette kan bli

⁴⁷ Mellom det 19. og 20. århundre, var det flere protestantiske forskere som tok tekstene om prinsippet av gjerninger for å være en rest av Paulus sin påvirkning av den «gjerning baserte» jødedommen – f. eks. Wrede, *W. Paul* (London: Philip Green, 1907), s. 77,78

⁴⁸ Bell, R. H. *No one seeks for God*, 1998, s. 253. Bell spør: «Can this view of justification by works in Romans 2 be reconciled to Paul's theology of justification *sola fide, sola gratia*?»

⁴⁹ VanLandingham, C. *Judgment and Justification in Early Judaism and the Apostle Paul*, 2006

⁵⁰ Snodgrass, K. "Justification by Grace – to the doers: An Analysis of the Place of Romans 2 in the Theology of Paul", *NTS* 32, 1986, s. 72-93; Ortlund, D. "Justified by Faith, Judged According to Works: Another Look at a Pauline Paradox", *JETS* 52, 2009, s. 323-339

⁵¹ Sanders, E. P. *Paul, the Law, and the Jewish People*, 1983, s. 129

⁵² Sanders, E. P. *Paul, the Law, and the Jewish People*, 1983, s. 105-113

tolket som to soteriologiske prinsipper som kommer på forskjellige tidspunkt i frelsesprosessen: en begynner med prinsippet av nåde og slutter med prinsippet av gjerninger. For Sanders er prinsippet av gjerninger knyttet til belønning eller straff for de frelste, og ikke om hvordan man blir frelst.⁵³

Her vil jeg oppsummere den tilsynelatende motsigelsen i Romerne 2 på bakgrunn av forskjellige tolkninger i forskningen. Dette er en diskusjon som oppstår på grunn av antagelsen at Romerbrevet presenterer to helt forskjellige, uforenlige soteriologiske prinsipper. På den ene siden står forestillingen som er karakteristisk for Paulus teologi om Guds nåde som den ultimate, frie gaven som er uavhengig av mottakerens verdi, fortjeneste eller bragd. På den andre siden står forestillingen av det soteriologiske prinsippet av belønning (som fortjeneste eller straff), frelsen er betinget med menneskelige prestasjoner og gjerninger. Disse to, helt motsatte prinsippene kan bli sporet i teksten i et og det samme brevet - Romerbrevet.

3.2 Hvilke tekster er mest relevante

Tekstene som jeg har valgt i min oppgave for å vise den tilsynelatende motsigelse hos Paulus om betingelsen til frelsen er Romerne 4. Løsningen som jeg går inn for, skal jeg presentere med utgangspunkt i en tolkning av Romerne 6,11-23.

3.2.1 Prinsippet om frelsen som ubetinget gave

Fortellingen om Abraham i Første Mosebok 15-17 danner rammen til Romerne 4 og spesielt Første Mosebok 15,6: «Abram trodde Herren, og det ble regnet ham til rettferdighet». Forskjellige tolkninger har gitt ulike svar på spørsmålet om hvilken rolle Paulus gir til Abraham

⁵³ Yinger, *Paul, Judaism, and Judgment According to Deeds*, s. 192. Yinger følger Sanders og fremholder at gjerninger ikke er årsaken til frelsen: «grace is the cause, faith is the instrument, and works are the necessary manifestation of salvation».

her.⁵⁴ Jeg velger å bruke to måter å tolke teksten på fordi de kan forbindes med temaet om det soteriologiske prinsippet av nåde som er mitt fokus her.

E. Käsemann ser på historien om Abraham som et «bevis» for prinsippet om rettferdiggjørelse ved tro. Han tenker at det viktigste i dette kapittelet er avsnittet v.1-8 og spesielt hovedpunktet i vers 5: «men den som ikke har det (gjerninger), men som tror på ham som *rettferdiggjør den ugudelige*, blir regnet som rettferdig fordi han tror».⁵⁵ I hele kapittel 4 ifølge Käsemann, svarer Paulus til sine opponenter, de som bruker Abraham for å bevise at rettferdiggjørelsen inkluderer gjerninger. Det er denne antakelse om gjerninger som er antitesen til nåde ved tro, som er så viktig i den Lutherske tradisjonen. Abraham er «et eksempel på» hvordan man tror og viser at man ikke kan nå rettferdigheten ved å stole på sine gode gjerninger, «the boasting of the pious person».⁵⁶ E. Käsemann refererer ofte til Gud som «ham som gjør de døde levende og byr at de som ikke er, skal bli til» (4,17). På denne måten understreker han misforholdet mellom Gud og menneskeheten uttrykket i Guds nåde: «God creates only where from the earthly standpoint nothing exists».⁵⁷ Gud belønner ikke menneskelig prestasjoner fordi man ikke kan fortjene hans nåde. Tvert imot, viser Gud misforholdet mellom hans storhet og menneskelig svakhet i det at han kan skape noe ut av «ingenting» - *creatio ex nihilo*. På denne måten, poengterer Paulus i sin teologi at Guds nåde ikke er kongruent, den står i uoverensstemmelse med menneskelig gjerninger. Guds nåde er uavhengig av mottakerens verdi, fortjeneste eller bragd. E. Käsemann ser på kapittel 4 som en tekst hvor Paulus nekter å akseptere at Guds lov er «et prinsipp av fortjeneste» (Leistungsprinzip).⁵⁸ Omskjærelsen som Paulus skriver om i vers 9-12 er presentert

⁵⁴ Klein, G. "Römer 4 und die Idee der Heilsgeschichte", *EvTheol* 23 (1963), s. 424-447 Klein beskriver Abraham som en individuell forløper til den kristne troen. I motsetning til Klein, så U. Wilckens Abraham som opprinnelsen av frelsens historie: «Thus Faith is not an individual, general possibility, but is located comprehensively in God's history»- Schliesser, B. *Abraham's Faith in Romans 4*, s. 223

⁵⁵ Käsemann, E. *An die Römer*. 4th edition. Tübingen: Mohr Siebeck, 1980. Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980, s. 100-107

⁵⁶ Käsemann, E. *An die Römer*. 4th edition. Tübingen: Mohr Siebeck, 1980. Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980, s. 97, 106-107

⁵⁷ Käsemann, E. *An die Römer*, 1980, Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980 s. 124

⁵⁸ Käsemann E. *An die Römer*, 1980, Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980 s. 99

som et argument imot det at «salvation is the privilege of the religious».⁵⁹ Abraham er et eksempel på «prinsippet» av nåde ved tro, fordi Gud «rettferdiggjør den ugudelige» som tror.

J. M. G. Barclay er en annen Pauluskjenner som også tenker at kjernepunktet i Romerne 4 er misforholdet mellom Guds nåde og menneskelig evaluering av verdi. Han er uenig med forskerne som tenker at hovedtemaet i teksten er Abraham og hans familie som inkluderer både jøder og hedninger: «covenant family of Abraham».⁶⁰ Barclay sier at rollen til Abraham i teksten er ikke bare at han er «far» til mange nasjoner, men også at han er «troende» som trodde på Guds løfte at hans ætt skulle arve verden.

Måten han gjorde det på – *tro* og hvordan dette løftet ble oppfylt – *ut fra ingenting, ex nihilo*, er det som er sentralt i kapittel 4.⁶¹ Inkluderingen av både jøder og hedninger i Abrahams familie viser det som var der helt fra starten – Guds løfte og hans kall var aldri basert på menneskets verdi. Dette misforholdet mellom Guds nåde og menneskets tilstand er *den teologiske begrunnelsen* til Guds løfte til hele familien til Abraham - både jøder og hedninger (4,17- 18). Paulus begynner i vers 1 med det at Abraham var jødiske, «jordiske stamfar»⁶², men hans rolle blitt definert på nytt i vers 11,16-18 - far til alle som tror, «som de kan regnes rettferdige». Paulus viser at det som gjelder for Gud har ingenting å gjøre med gjerninger. Barclay sier at det er en god grunn for hvorfor Paulus ikke snakker i denne teksten om «lovens gjerninger». Hans mål er å ekskludere alle form av gjerninger som kan utgjøre en kilde av verdi foran Gud.

Det som Paulus gjør i vers 4-8 er å understreke *fraværet* av noe: det var absolutt ingenting i Abrahams oppførsel som kunne tilsvare Guds rettferdighet som belønning. Paulus bruker kontrasten mellom $\mu\sigma\theta\acute{o}\xi$, avledet av 1. Mosebok 15,1 med betydning lønn eller betaling, og Guds gave som er fri: «den som har gjerninger å vise til, får lønn etter fortjeneste, ikke av nåde» (v.4). Begge begrep - lønn og gave i antikken var koblet til tanken om et samsvar: lønn som vederlag for et arbeid, gaven måtte passe mottakerens verdi. I denne teksten går Paulus mye

⁵⁹ Käsemann E. *An die Römer*, 1980, Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980 s. 98

⁶⁰ Wright, N. T. "The letter to the Romans", *The New Interpreter's Bible* vol. 10, s. 487

⁶¹ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 481-489

⁶² Hays, R. B. «'Have We Found Abraham to be Our Forefather According to the Flesh?' A Reconsideration of Rom. 4:1,» *NovT27* (1985), s. 76-98. Hays foreslår at det er mulig at Paulus spør i Romerne 4,1 – «Har vi da sagt at Abraham er vår stamfar etter kjøttet?», og forventer et negativt svar. Andre forskere, B. Byrne og D. Moo tenker at Paulus sier her at Abraham er vår stamfar «etter kjødet».

lengre i sin beskrivelse av Guds gave - den er en *ufortjent* gave. Forestillingen av nåde (χάρις) her er beskrevet som det motsatte av betaling for noe eller motsatt av gave til de som fortjener den: «den som ikke har det (gjerninger), men tror på ham som rettferdiggjør den ugudelige, blir regnet som rettferdig fordi man tror» (v.5). Derfor bruker Paulus Salme 32,1-2 og siterer David som priser «et menneske salig når Gud regner det som rettferdig uten at det har gjerninger» (v. 6) – Gud handler i fravær av menneskets verdi. På grunn av det at Gud handler på denne måten, blir det ingen grense for Guds løfte for «hele hans ætt, ikke bare for den som har loven, men også for den som har samme tro som Abraham» (v.16). Ingen kan oppfylle eller ikke oppfylle kravene for dette løfte på bakgrunn av etnisitet eller gjerninger. Samtidig skal Abrahams familie være kjennetegnet ved en eneste ting –tro. Den eneste måten Abraham var regnet som rettferdig på var gjennom tro uavhengig av noen form av verdi. Guds løfte til Abraham var sikkert bare på grunn av det a Gud kunne gjøre det umulige – «selv om alt håp var ute» (v.18). Han tvilte ikke på Guds løfte når han tenkte på «sin egen kraftløse kropp og på Sara døde morsliv» (v.19). Barclay sier at det at Abraham hold fast på håpet gjenspeiler hans tro i fravær av gjerninger.

I sin tolkning av Romerne 4, fokuserer både E. Käsemann og J. M. G. Barclay på misforholdet mellom Guds nåde og menneskets verd. Barclays poeng at hovedfokuset i kapittelet er Abraham som ikke bare er far til mange nasjoner (som N. T. Wright mener), men et eksempel på den som tror - en «troende». Dette syns jeg forsterker forståelsen at det hovedtemaet i Romerne 4 er rettferdiggjørelse av nåde ved tro.

Eksempelet som Paulus bruker i vers 9-12 om omskjærelsen er at Abraham ble regnet som rettferdig før han ble omskåret - bare fordi han trodde på Guds løfte. Dette er også et godt poeng og en innvending imot at frelsen kan oppnås gjennom fortjeneste eller gjerning. Omskjærelsen er sett som «et tegn» på rettferdigheten som Abraham allerede hadde fått av tro før han ble omskåret. Derfor er Abraham et forbilde for prinsippet av rettferdighet til «den ugudelige» ved tro alene. Dette eksempelet er akkurat det motsatte av prinsippet av frelsen som fortjeneste.

En annen ting som er viktig i denne teksten syns jeg, som Paulus virker ikke å tvile på: det som gjelder foran Gud har ingenting å gjøre med gjerninger – både lovens gjerninger og andre typer gjerninger. Hvorfor er dette viktig? Jeg syns at det er en god grunn hvorfor Paulus ikke snakker spesifikt om «lovens gjerninger», gjerninger som skiller jøder fra hedninger. Abraham levde før Moseloven kom, derfor Paulus snakker her om alle typer gjerninger fordi hans poeng er å

ekskludere alle former av menneskelig verdi foran Gud. Dette er en viktig poeng som står i tilsynelatende motsetning til Romerne 2,6-7 hvor det står at de som gjør det gode skal få evig liv.

Samtidig aksentuerer både E. Käsemann og J. M. G. Barclay Guds skapende kraft som virker i den som mottar denne gaven som hjelper dem å unngå faren for en unilateral forståelse av nåden. Dette er en veldig viktig tanke som jeg skal bruke for å vise den mulige løsningen av motsigelsen.

3.2.2 Mulige løsningen – det nye livet som bærer i seg selv forventninger

Temaet om Guds skapende kraft fra 4,17 «som gjør de døde levende og byr at det som ikke er skal bli til», er nøkkelen for å forstå den nye skapende dynamikken som Guds nåde bærer. Dette er kjennetegnet til Guds gave – den kan skape liv ikke bare fra ingenting, men fra det som er helt det motsatte av livet- døden selv: «for slik som synden hersket gjennom døden, skal nåden herske gjennom rettferdigheten og gi evig liv ved Kristus Jesus, vår Herre» (5,21). Paulus bruker ordet (βασιλεύω) herske som viser at nåden har autoritet som er større enn syndens autoritet og som motvirker dødens kraft. Guds gave bærer i seg selv kraft som gir en alternativ myndighet enn synden. Paulus viser at denne kraften ligger i Kristus gaven og at det er Guds oppstandelsens kraft som gir et nytt liv: «og som Kristus ble reist opp fra de døde ved sin Fars herlighet, skal også vi vandre i et nytt liv» (6,4).

Det er dette språket om *kraft*, *Gnadenherrschaft* som E. Käsemann insisterer på som understreker autoriteten til Gud som giver av nåden. På denne måten han motstår tendensen, som jeg nevnte tidligere, å presentere Guds nåde ensidig. Han kobler nåden med herredømmet av Kristus.⁶³

Den tilsynelatende løsningen på motsigelsen av de to soteriologiske prinsippene ser jeg i det nye livet som mottakerne av Guds nåde får som bærer i seg selv forventninger. «Skal vi fortsette

⁶³ Käsemann, E. "Gottesgerechtigkeit bei Paulus", *ZThK* 58 (1961), s. 371. Oversatt "The Righteousness of God in Paul", *New Testament Questions of Today*. Philadelphia: Fortress Press, 1969, s. 174, "when God enters the arena, our experience is that he maintains his lordship even in his giving, indeed it is his gifts which are the very means by which he subordinates us to his lordship and makes us responsible beings."

å synde så nåden kan bli større?», spør Paulus i Romerne 6,1. Han svarer i vers 2 – «slett ikke»! Teksten i kapittel 6 viser hvordan de troende bør leve etter de har fått en relasjon med Gud på bakgrunn av hans ufortjente nåde. De må ikke «la synden herske i den dødelige kroppens deres» (vers 12), fordi de var «døde, men er blitt levende» (v.13). Synden skal ikke herske over dem fordi de står ikke «under loven, men under nåden» (v.14). Språket som Paulus bruker her minner om Romerne 5,21 – kraften som virker i dem er nådens kraft. Hans poeng her at de troende har kommet til en relasjon med Gud som bringer en forpliktelse, en forventning av respons fra deres siden. Denne responsen kaller Paulus lydighet: «vet dere ikke at når dere går i tjeneste hos noen og adlyder ham, da blir deres slaver» (v.15). Paulus beskriver forbindelsen mellom Guds gave og forpliktelsen denne gaven har med seg med et bilde om slaveri (v.16-23). For Paulus finnes det bare to alternativer for menneskene - de er «slaver under synden, og det fører til død» eller «slaver under lydigheten, og det fører til rettferdigheten» (v.16). Det finnes ikke et tredje alternativ. Flere forskere har reagert på bildet som er brukt her om slaveri, som høres absurd ut at Paulus forbinder den med rettferdighet. Uansett at Paulus unnskylder seg selv i vers 19 at han «bruker et bilde fra dagliglivet fordi dere er svake, av kjøtt og blod», snakker han frimodig gjennom hele avsnittet v.15-23 om forestillingen av lydighet. I vers 23 konkluderer Paulus en gang til at syndens lønn er døden. Tvert imot – evig liv er en gave, som ikke er kongruent med mottakerens verdi fordi den er en nådegave.

Det er to ting som jeg vil se nærmere på i denne teksten som trenger mer forklaring.

Selv om at Paulus bruker et sterkt språk om slaveri når han snakker om lydighet – «slaver under lydigheten», er jeg overbevist på at Paulus forventer at troende skal handle i lydighet med vilje, «av hjertet» som han sier i vers 17. Også C. E. B. Cranfield mener at unnskyldningen som Paulus ber for er fordi han bruker dette språket om slaveri, ikke på grunn av den forpliktelsen som han snakker om som livet under nåden har.⁶⁴ Jeg tenker at det er lett å misforstå hva slags lydighet Paulus snakker om hvis den blir tolket som en pålagt forpliktelse som er krevet fra Gud og som mennesker har ingen mulighet å oppfylle. Eller blir det feil å tolke denne lydigheten som en betingelse for å få Guds nåde. Målet med Guds nåde er gjennom dens kraft å skape en forandring, en justering i dens mottakere slik at de responderer til denne gaven. Denne positive

⁶⁴ Cranfield, C. E. B. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. Vol.1, s. 325,326 “who takes the phrase as an apology only for the figure of slavery, not for the sense of “total obligation, total commitment” that characterizes the life under grace.”

responsen til nådegaven er ikke tvunget, men den er «iboende» i selveste mottakelsen av nåden. Denne responsen i lydighet kaller E. Käsemann å leve under herredømmet av Kristus. Målet med Guds nåde er å skape en transformasjon i menneskets hjerte som i den dagliglivet betyr en lydighet mot rettferdigheten. Det vil si at det skjer noe nytt med den som tar imot denne gaven og som lever ut ifra den oppstandelse kraften i Kristus: «men nå skal dere stille deres legeme til det som er rett, så dere kan bli hellige» (v.19). Livet som de troende lever ut ifra lydighet mot rettferdigheten tar en form av frivillig, men nødvendig forandring. Paulus kaller dette «frukten er helliggjørelse, og det fører til evig liv» (v.22).

Det andre poenget mitt som jeg tenker viser en tilsynelatende løsning på motsigelsen av de to soteriologiske prinsipper hos Paulus er i vers 22 og 23. Han kaller døden «syndens lønn», men han kan ikke bruke samme begrepet om det evig livet. Det er både τέλος målet med helliggjørelsen «som fører til evig liv» (v. 22) og Guds χάρισμα nådegave som er evig liv i Kristus (v. 23). Hvordan er dette mulig, at Paulus ikke tenker at han motsier seg selv? Svaret ligger i den transformative kraften som denne gaven har som er sendt til uegnet mottakere - «rettferdiggjør de ugudelige», for å skape et egnet resultat - et liv som er omformet i lydighet og som leder til evig liv.

Derfor ser jeg den største forutsetningen på løsningen på motsigelsen hos Paulus i Romerne 2 er at i en eskatologisk horisont han beskriver at «evig liv» er gitt til de som er lydige mot Gud «fra hjertet» og at det er snakk om de troende. Det er nettopp denne tolkningen som viser at det er de kristne som Paulus refererer til i Romerne 2,15, som har fått deres livsstil forandret og transformert fra Gud. Denne forståelsen viser at evig liv for Paulus er både den ultimate gaven som ikke er kongruent med mottakerens verdi, men også en passende ferdigstilling av et liv som «gjør det gode» (2,6-7). Det at Gud belønner de som tålmodig gjør gode gjerninger (v. 7) og straffer de som gjør det onde (v.9), minner om boken *Fjerde Esra*, ifølge Barclay.^{65,66} Debatten mellom Esra og erkeengelen Uriel i denne boken viser hvor viktig den siste dommen er. Esra ber om benådning, men Uriel insisterer at den siste dommen ikke kan utøve annet enn

⁶⁵ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 464-467

⁶⁶ Jeg henviste meg til denne boken, som er en apokalypse fra slutten av 1. århundre e.Kr., også i kapittelet om Loven 2.2.1 i oppgaven min. *Det Gamle Testaments Apokryfiske Bøker: De Deuterokanoniske bøker*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1988, s. 547-615.

rettferdighet. Det som Uriel sier, minner om teksten i Romerne 2 som snakker om at Gud skal belønne menneskets gjerninger rettferdig. Begge tekstene stiller samme spørsmål – hvem kan komme til den riktige siden av dommen? Hvem er de som «gjør det gode» og får evig liv? For forfatteren til *Fjerde Esra*, finnes det en bitteliten kohort av rettferdige jøder. Spørsmålet om hvem Paulus mener disse menneskene er, har blitt diskutert i Paulusforskningen i lang tid. Dette diskuterer jeg i det neste kapittelet (4.3). Her vil jeg nevne hvordan Barclay svarer på dette dilemmaet - hvordan Gud kan være Frelser og Dommer på samme tid. I likhet med *Fjerde Esra*, bruker Paulus den siste dommen for å vise det som gjelder foran Gud. I motsetning til *Fjerde Esra* som mener at det er en liten gruppe rettferdige jøder som får evig liv, snakker Paulus om mennesker, både hedninger og jøder, som til tross for den menneskelige syndigheten har blitt forandret i sitt hjerte gjennom Guds kraft. Denne kraften, ifølge Barclay, ikke er kongruent med menneskelige ugudelighet, men resultatet av denne forandring blir til slutt kongruent med Guds rettferdige dom. Hensikten med Guds nåde er å skape gjensidig relasjon mellom Skaperen og hans skapninger.⁶⁷ Alt som ødelegger denne relasjonen, ikke har plass i den. På denne måten er nåden uten forutgående betingelser, men forventer en forandring og tillater ikke at alt kan gå uten videre. Dette er svaret på dilemmaet om hvordan Gud er Frelser og Dommer på samme tid, som ifølge Barclay er rettferdighet iboende i selveste nåden.⁶⁸

Det er flere fortolkere (Watson, Wright, Gathercole og Barclay) som argumenterer for at det er snakk om *kristne* mennesker i teksten i Romerne 2 og på denne måten står for en løsning på den største «snublesteinen» i Paulusforskningen.⁶⁹ Denne måten å lese teksten på viser at Guds dom ikke er uavhengig av Kristus gaven og at alt som Paulus sier om de som «gjør det gode» er betinget av den omformingen, forandringen av menneskets hjerte. Denne forandringen er helt klart avhengig av Guds transformative kraften gjennom Kristus gaven som har evnen til å skape et liv i villig lydighet mot Gud.

⁶⁷ Barclay, J. M. G. "The gift and its Perfections: A Response to Joel Marcus and Margaret Mitchell", *JSNT* 1-3, 2017.

⁶⁸ Barclay mener at Guds dom for Paulus er en bekreftelse på at Guds transformerende kraften er både rettferdig (rettet inn med Guds hensikt) og en seier av hans nåde. Barclay, J. M. G. "The gift and its Perfections: A Response to Joel Marcus and Margaret Mitchell", *JSNT* 1-3, 2017.

⁶⁹ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 466

3.3 Finnes det tolkninger der Paulus ikke motsier seg selv

Det er nettopp denne tankegangen som står bak en tolkning som viser ingen motsigelse hos Paulus i spørsmålet om nåde og gjerninger i Romerne 2,6-16. Jeg tenker at så lenge disse prinsippene er stilt mot hverandre - som to konkurrerende prinsipper, eller presentert som to sekvenser av frelsen som kommer på forskjellige momenter - med forskjellige regler (som E. P. Sanders foreslår), blir det ingen svar på denne gåten.

Jeg har valgt å presentere tolkningen av J. M. G. Barclay og hvordan han forsøker å løse problemet. Det er to momenter i hans tolkning som jeg har valgt å fokusere på.

Barclay stiller et spørsmål ved χάρις begrepet (gave, nåde).⁷⁰ Er det slik at nåde alltid formidler forestillingen av ufortjent gave som i vår tid forbindes med «ren nåde»? Kanskje forestillingen av en «passende gave» kan gi et alternativ til de to antitetiske prinsippene, foreslår han.⁷¹

I antikken var det mest vanlig å bruke betaling for goder og tjenester. På den andre siden var gaver frivillige og personlige og det var ikke sikkert at man kunne få noe tilbake i retur. Samtidig skulle gavene være rasjonelle, ikke tilfeldige og gitt på en selektiv måte. Gavene skulle passe en verdig mottaker som hadde samme sosial, politisk, etnisk og moral status.

Barclay sin studie av nådebegrepet fremhever en viktig tanke. Fordi det forventes en igjengjeld for gaven som ble gitt i antikken, måtte mottakeren bli regnet som verdig. En god gave var en gave gitt til mottaker som var vurdert passende til henhold av verdisystemet til velgjøreren. På denne måten gaver var tilkoblet med belønning, men ikke med betaling. Det var ikke nødvendigvis konflikt mellom gave og gjengjeldelse, mellom nåde og belønning. Det var ikke

⁷⁰ Jeg mener at forståelsen av nåde - begrepet er vesentlig for forståelsen av dynamikken mellom de to soteriologiske prinsipper. Derfor valgte jeg å presentere dette begrepet i innledningen av avhandlingen, men her vil jeg utdype dette temaet.

⁷¹ Barclay, J. M. G. "Believers and the «Last Judgment» in Paul: Rethinking Grace and Recompense". *Eschatologie – Eschatology: The Sixth Durham-Tubingen Research Symposium: Eschatology in The Old Testament, Ancient Judaism and Early Christianity*. Ed. H.-J. Eckstein, C. Landmesser, H. Lichtenberger, 2011, s. 200

⁶³ Barclay, J. M. G. "The gift and its Perfections: A Response to Joel Marcus and Margaret Mitchell", 1-3, *JSNT*, 2017

vanlig og i hvert fall ikke nødvendig at en gave skulle bli regnet som «ufortjent». Tvert imot, en ufortjent gave kunne være problematisk. Ifølge Barclay, uansett at de moderne ordbøkene anser det som en selvfølge at nåde betyr velvillighet, gunst til disse som ikke fortjener det, var denne forståelsen i antikken ikke bare problematisk, men farlig fordi en ufortjent gave fra Gud kunne sette spørsmåltegn på rettferdigheten og rasjonaliteten til universet.⁷²

En passende gave i en Gresk-Romersk kontekst, var ikke nødvendigvis betaling. Gaver kunne blitt avvist eller returnert, men det som var veldig viktig var at de innebar forventninger og forpliktelser. I antikken var det vanlig at gavene skulle skape gjensidige relasjoner. Barclay konkluderer med at om gaver kan være mer genuine når man ikke forventer noen ting i retur er en moderne oppfatning som ikke var vanlig i antikken. Jeg synes at med sin antropologiske analyse av gave-begrepet, klarer Barclay å bryte ut fra den bredt aksepterte forståelsen at nådegave og det å forvente noe i retur er motsetninger. Tvert imot, på grunn av den forventningen av gjensidighet, blir det skapt en sirkulært relasjon mellom giver og mottaker.

Barclay bruker også et terminologisk skille mellom «unconditioned» og «unconditional» gave. «Unconditioned» gave er en gave uten å ta i betraktning av verdien til mottakeren, uten forutgående betingelser.⁷³ Ifølge han, er dette kjernen i Paulus teologi om frelsen - Kristus-gaven. «Unconditional», eller betingelsesløs gave ofte betyr i vår kultur å gi en gave uten at man forventer retur, uten forpliktelser. For Paulus tenker Barclay, er nådegaven i Kristus «unconditioned» (uten forutgående betingelser), men den er absolutt ikke «unconditional» (forventer ingen retur).

Hvordan disse to momenter kan hjelpe i tolkningen av Romerne 2,6-16 for å vise at det er ingen motsigelse hos Paulus om de to soteriologiske prinsippene – nåde og gjerninger?

I en eskatologisk horisont viser Paulus at Gud skal straffe den som gjør det onde og skal belønne den som gjør det gode (vers 6-10). På denne måten blir det et passende utfall for de som har og ikke har gode gjerninger. Men det som er viktig er at bakgrunnen for disse gode gjerninger som

⁷² Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 563

leder til evig liv er en handling av Guds kraft i Kristus-gaven. Denne nådegaven ikke er kongruent med mottakerens verdi, men skaper en passende effekt i mottakerens liv som kan bli sett i siste dommen. Dette er ikke hypotetisk eller upaulinsk, fordi denne «unconditioned» (ubetinget) nådegaven er ikke «unconditional» i betydning at den forventer ikke noe forandring i dens mottakere. Guds nåde er sendt til uegnet mottakere for å skape et passende resultat – et liv fra frivillig lydighet. På grunn av at Guds gave bærer også forventninger, hensikten med den er å skape en forandring, en justering i disse som tar imot den. Derfor tenker Barclay at Guds nådegave i Kristus forblir i uoverensstemmelse med mottakerens verdi uansett at samtidig er forpliktende og derfor bærer «frukten» av lydighet.⁷⁴

Denne tolkningen syns jeg finner en måte å forene de to soteriologiske prinsippene. Dette er et eksempel på hvordan man kan finne svar på gåten at evig liv for Paulus er samtidig Guds nådegave til «de ugudelige» (Romerne 4,6; 6,23) og oppfyllelse av et liv av gode gjerninger (Romerne 2,6-10).

Jeg tenker at hvis Gud skal dømme det skjulte i menneskene ved Jesus Kristus (v. 16), dette eskatologiske bildet i vers 6-16 viser hva disse som har tatt imot Kristus nådegaven og hans kraft har gjort for å passe, egne sitt liv til denne ufortjente gaven som de har fått allerede. På denne måten er tolkningen av prinsippet av gjerninger i Romerne 2 i konteksten av Guds rettferdige dom ikke en *quid pro quo* forestilling. Den er heller ikke en betingelse for frelsen i motsetning til prinsippet av nåde som er bakgrunnen av Paulus soteriologi i Romerne 4. Dette er et eksempel på hvordan Guds **ubetinget nåde** i Kristus gaven til de troende har en hensikt: å skape en transformasjon i menneskets hjerte slik at de kan være i stand til **å gjøre** Guds vilje.

⁷⁴ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 500 “because the very life that offers this obedience is a miraculous and incongruous phenomenon, the resurrection life of Christ, which is not just the beginning but the continuing reality of the Christian life.”

4 MENNESKESYN

4.1 *Hva er det potensielle motsigelsen*

I dette kapitlet vil jeg presentere spørsmålet om Paulus menneskesyn i Romerne 2,6-16. Hovedfokuset mitt er å avklare er han blitt «for optimistisk» på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode i denne teksten som er i tilsynelatende motsetning til Romerne 7,7-25, hvor han viser sin pessimistiske antropologi. På den ene siden skriver Paulus i Romerne 2,10 at Gud «gir herlighet, ære og fred til hver den som gjør det gode». På den andre siden hevder han i Romerne 7,18-19 at «viljen har jeg, men å fullføre det gode makter jeg ikke» og «det gode som jeg vil, gjør jeg ikke, men det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg».

For å finne svaret på det vil jeg først se nærmere på hva forskerne mener om hvem er disse som gjør det gode i kapittel 2. Etterpå vil jeg presentere hvilke tekster i Romerbrevet som er mest relevante for å vise den tilsynelatende motsigelsen og den mulige løsningen. Her tenker jeg å bruke kommentarene til Troels Engberg-Pedersen og Karl Olav Sandnes om menneskesynet hos Paulus. Til slutt vil jeg finne ut om det finnes tolkninger der Paulus ikke motsier seg selv.

4.1.1 **Hvem er disse som gjør det gode?**

Romerne 2,7-10 åpner et annet spørsmål i denne debatten: hvem er disse som tålmodig gjør det gode? På bakgrunn av det pessimistiske bildet av menneskelig syndighet som Paulus beskriver i kapittel 1, virker det at det er umulig for noen i denne konteksten å gjøre det gode.

Jeg vil presentere tolkningene av fire forskere som har forskjellige meninger om hvem er disse som gjør det gode i Romerne 2.

R. H. Bell sier om de: «On reading 3,9-20 one must conclude that the pious Jews and pious Gentiles of Romans (2,6-11; 14-14; 27-29) *do not exist*».⁷⁵ For han er de en hypotetisk størrelse og disse kan umulig være de troende i Kristus. Denne måten å tenke på er lite akseptert av de fleste forskere.

G. N. Davies argumenterer for at denne teksten refererer til de rettferdige før Kristus: «Just as the righteous existed in the days of the Old Testament, so did the wicked (both Jews and Gentiles). It is therefore difficult to exclude a primary reference to Old Testament believers in 2,6-11...Yet if it can be established that certain Jews in the Old Testament are included in the orbit of 2,7-10, then so must Gentiles also be included».⁷⁶

Douglas Moo støtter ideen om at v.7,10 fremhever det som i det tradisjonelle teologiske språket (spesielt luthersk) kalles: «loven». Derfor tenker han at Paulus viser bibelske betingelser for oppnå evig liv bortsett fra Kristus⁷⁷. D. Moo mener også at spørsmålet om hvem det er som Paulus lover evig liv til på bakgrunn at de gjør det gode, er viktig. Ved første blikk, kan dette se ut til å være i motsigelse med det som han sier andre steder og spesielt at «*ikke noe menneske blir rettferdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever*» (Romerne 3,20).

D. Moo mener at de gode gjerningene til de kristne troende er gyldige i den siste dommen og er «en frukt» av troen, en demonstrasjon av Guds nåde. Derfor mener D. Moo at Paulus setter her betingelser for evig liv bortsett fra Kristus. Dette løftet kan aldri bli oppfylt fordi betingelsene for det – gode gjerninger, kan ikke bli realisert. Hvorfor? På grunn av menneskets avmakt under synden. Moo mener at Paulus i v.7 og 10 ikke beskriver kristne fordi hans mål er å konstruere prinsippet at Gud skal dømme alle mennesker på likt på betingelse av deres gjerninger. Det viktigste i denne teksten, sier D. Moo er at Paulus vil beskrive Guds dom på en måte som tar ikke til hensyn etnisitet, nasjonalitet eller religiøse tradisjoner. Ingen av de er betingelser som kan «garantere» frelse.

⁷⁵ Bell, R. H. *No one seeks for God*, 1998, s. 253

⁷⁶ Davies, G. N. *Faith and obedience in Romans: A Study in Romans 1-4*, 1990, s. 55,56

⁷⁷ Moo, D. *The Epistle to the Romans*, 1996, s. 142

C. E. B. Cranfield sier at det finnes forskjellige tolkninger av ordene i vers 7 (*καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ*) som han oversetter: «*by steadfast perseverance in good works*»⁷⁸. Han antar at dette ikke refererer til det å fortjene Guds nåde, men heller må forstås som et uttrykk for tro. Derfor understreker han at teksten snakker om at disse *søker* etter herlighet, ære og uforgjengelighet og ikke at de fortjener evig liv.

Cranfield mener at mest sannsynlig, snakker Paulus om de kristne og v. 7,10 kan tolkes som deres oppførsel, som en resultat av troens deres. Det er veldig viktig for ham at denne teksten ikke tolkes som at gode gjerninger kan fortjene evig liv.⁷⁹

4.2 Hvilke tekster er mest relevante fra Romerbrevet

På bakgrunn av de forskjellige meningene om hvem som kan gjøre det gode, kommer spørsmålet om Paulus menneskesyn i Romerne 2 i forhold til andre steder i Romerbrevet. Går det an å tenke seg at Paulus vil beskrive menneskenes mulighet for å gjøre det gode så optimistisk som han gjør i vers 6-16? Diskusjonen her er hvorfor i en eskatologisk horisont, viser han at det finnes mennesker, både jøder og hedninger som kan komme på den riktige siden av dommen i kraft av sine gjerninger. Dette virker paradoksalt i forhold til konteksten disse vers står i - Romerne 1,18-3,20, hvor Paulus beskriver menneskets syndighet og dens universalitet.

Romerne 7,7-25 er en tekst som viser en tilsynelatende motsetning til teksten i kapittel 2. I sin artikkel «Det gode, som jeg vil, det gjør jeg ikke. Om Paulus som intellektuell fighter», diskuterer Troels Engberg- Pedersen temaet om menneskesynet hos Paulus. Med hjelp av hans tolkning og K. O. Sandnes sine kommentarer til samme tekst, vil jeg presentere den

⁷⁸ Cranfield, C. E. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. Vol.1, Vol. 2. International Critical Commentary. 1975, 1979, s. 147

⁷⁹ Dette spørsmålet om hvorvidt Paulus motsier sin egen nåde - baserte soteriologi, behandlet jeg i eget kapittel om nåden.

tilsynelatende motsetningen av Romerne 7,7-25 med min tekst i Romerne 2,6-16 og den eventuelle løsningen som Paulus beskriver i kapittel 8,1-13.

4.2.1 Tilsynelatende motsetning – Paulus' pessimistiske antropologi

I den første delen av teksten i Romerne 7,7-13 ifølge Engberg- Pedersen, vil Paulus adskille loven fra synden. Det som han sier om loven er at da Moseloven kom, skjedde det en forandring med syndigheten. Selv om den hadde vært der hele tiden, ble den nå fullt anerkjent som synd⁸⁰. Det som står i vers 7: «men uten loven ville jeg ikke visst av synden» gir mening i lys av Romerne 3,20: «for ved loven kommer erkjennelse av synd». Det som skjer når loven kommer er en slags økning av synden. Den passer også med Romerne 5,20: «Loven kom til for at fallet skulle bli stort». Når syndigheten blir anerkjent, blir synden synlig: «men da budet kom, fikk synden liv» (7,9). Det Paulus sier i vers 13 er at det ikke er loven (den er god), men synden som er ansvarlig og som «blitt til død for meg». Det vil si at synden ved hjelp av loven, som er egentlig noe godt for meg, blir umåtelig syndig: «gjennom budet skulle synden skulle vise seg å være over alle grenser syndig» (7,13).

K. O. Sandnes mener også at erkjennelsen av menneskets synd og syndens makt er kjernen i Paulus sin kritikk av loven⁸¹. Han mener at syndens makt er så stor at loven ikke kan verne menneskene mot den. Dette er kjernen i Paulus sin pessimistiske antropologi, og forklaringen på hvorfor han mener at loven ikke strekker til som løsning på menneskers problem.

I andre delen av teksten, vers 14-25 introduserer Paulus en ny tilstand som Engberg- Pedersen kaller *viljessvakhet*. Fra vers 14 går Paulus inn i den enkelte personen «jeg». I vers 15-16 står jeg-personen på lovens sin side (som er god og åndelig), men med sine handlinger går han imot loven – «hvis jeg gjør det jeg ikke vil, samtykker jeg med loven at den er god». I neste vers 17-20, anerkjenner jeg-personen den indre splittelsen i seg selv- «i mitt kjøtt, bor det ikke noe godt», men samtidig «viljen har jeg» for det gode. Disse to deler i jeg-personen vises klart i vers 19 – «det gode jeg vil, gjør jeg ikke, men det onde jeg vil ikke, det gjør jeg». I vers 21-23

⁸⁰ Engberg-Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 200

⁸¹ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 184,185

kommer loven igjen i bildet og opptrer som en ytre størrelse «mitt indre menneske sier med glede ja til Guds lov» (7,22), men også som en indre størrelse i to forskjellige utgaver. Her beskriver Paulus hvordan Moseloven virker på de to delene av jeg-personen: som «loven i mitt sinn» og samtidig som «syndens lov som er i lemmene» (7,23). Måten loven virker på personens «lemmer» er det motsatte av dens virkning på personens fornuft. Loven blir til «syndens lov» og på denne måten viser Paulus at det er en sammenheng mellom Moseloven og syndigheten. På den ene siden, beskriver Paulus hvordan Moseloven tilkobler seg med personens fornuft uten problemer. På den andre siden, blir forholdet mellom loven og andre delen av jeg-personen «i lemmene mine» en kamp. Denne konflikten blir vunnet av synden som på en måte overmanner loven slik at den blir til «syndens lov». Engberg-Pedersen uttrykker det på denne måten: ««syndens lov» er Moseloven *erobret* av synden»⁸². Her kommer han til en konklusjon som er veldig viktig i problemstillingen om Paulus menneskesyn. Det er kjernen i det som Paulus vil si i dette kapitlet- at det finnes en splittelse i sjelen, *en viljessvakhet*, som personen kan ikke gjøre noe med. Dette paradokset, at man vil nettopp det som man ikke må og samtidig man ikke vil, det som man må, er noe som personen bare kan konstatere i seg selv. På denne måten *bevisstgjøres* man sin syndighet: «slik er også jeg: Jeg tjener Guds lov med mitt sinn, men syndens lov med mitt kjøtt og blod» (7,25). Dette er så meningsløst og frustrerende at Paulus konkluderer: «Jeg ulykkelige menneske! Hvem skal fri meg fra denne dødens kropp?» (7,24). Denne pessimistiske konklusjonen som Paulus kommer til i kapittel 7 virker å stå i tilsynelatende motsetning til det som han sier i kapittel 2. Menneskets tilstand beskrevet her, som gjør det umulig til å holde loven er i kontrast med det optimistiske bildet av mennesker som gjør det gode og som lever etter loven og blir rettfærdiggjort (2,7-10, 13). Det virker som Paulus er for optimistisk på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode i kapittel 2, samtidig som han er veldig pessimistisk i hans beskrivelse av menneskets viljessvakhet til å gjøre det som loven sier i kapittel 7. I lys av Romerne 3,12 at «det finnes ikke en som gjør det gode, ikke en eneste» og 3,20 hvor «ikke noe menneske blir rettfærdig for Gud på grunn av gjerninger som loven krever», er Romerne 7,7-25 en bekreftelse på det pessimistiske menneskesynet hos Paulus.

⁸² Engberg-Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 206

4.2.2 Mulig løsning – samtidig død og levende

Her vil jeg presentere den mulige løsningen på problemet med menneskets syndighet som Paulus beskriver i kapittel 8,1-13. Jeg skal bruke igjen tolkningen til Troels Engberg-Pedersen fra hans bok «*Den nye Paulus og hans betydning*». Men først vil jeg begynne med å presentere hans tanker om den eksegetiske problemstillingen i kapitel 7,7-25 som jeg synes er så viktig for forståelsen av denne teksten og teksten i kapittel 8.

I sin tolkning av Romerne 7,7-25, begynner T. Engberg-Pedersen med det å avklare noen av de eksegetiske problemstillingene i teksten. For det første, skildrer denne teksten hvordan man lever under Moseloven ifølge Engberg- Pedersen. Dette er i motsetning til meningen av andre forskere (Douglas Moo) som tenker at denne teksten skildrer den jødiske, førkristne tankegang hos Paulus om umuligheten til å oppfylle loven. For det andre, er skildringen i teksten på ingen måte negativt vendt mot jødedommen. Tvert imot – Paulus ser på den som den høyeste livsformen man kan nå uten Kristus, mye bedre enn hedningenes livsformen som er beskrevet i Romerne 1. For det tredje, handler teksten ikke om en Kristustroende som har problemer med å leve i overensstemmelse med sin tro. Dette er i motsetning til det som C. E. B. Cranfield tenker at denne teksten handler om - om en kristen som så lenge lever dette livet, fortsetter å være en slave under synden. Dette er viktig å understreke, mener Engberg-Pedersen fordi det er så utbredt å lese teksten ut ifra en kristen tradisjon som handler om «den svake kristne».

Jeg synes at disse tre punkter som handler om hvem snakker Paulus faktisk om i denne teksten, er veldig viktige for å forstå det som Paulus mener om menneskets syndighet og løsningen på dette problemet som han beskriver i kapittel 8.

Paulus fortsetter å snakke om lovens svakhet i Romerne 8: «det som var umulig for loven, siden den sto maktesløs fordi vi er av kjøtt og blod» (8,3) og han fortsetter å snakke om «syndens og dødens lov» (8,2). Det som er nytt i kapitel 8 er ordet *ånden* (*pneuma*), som han bruker hele 21 ganger i det hele kapitlet. Paulus skriver til sine kristne adressater at «Guds Ånd bor i dere» (8,9) og «Kristus er i dere» (8,10). Derfor snakker han her ikke bare om «syndens og dødens lov» som han skildrer i kapittel 7, men også om «livets Ånds lov» (8,2) som befri menneskene fra den tilstanden han beskriver i kapittel 7 – «gjort deg fri fra syndens og dødens lov» (8,2).

Det er to poeng, ifølge Engberg- Pedersen⁸³, som er med å avgjøre at kapittel 8,1-13 er løsningen på problemet i kapittel 7,7-25.

For det første, blir livet i ånden og i Kristus fremstilt som løsningen på problemet med viljessvakheten og umuligheten til å oppfylle loven beskrevet i kapittel 7. Her i kapittel 8, blir Moseloven oppfylt, ikke tilsidesatt. «Slik ble lovens krav oppfylt i oss som ikke lever slik kjøttet vil, men slik Ånden vil.» (8,4). Dette er en av kjernepunktene i det nye Paulusbildet representert av den nye Paulusforskning 1. generasjon som E. P. Sanders, J. D. G. Dunn og H. Räisänen.

Dette synes jeg er et viktig poeng i forhold til tolkningen av teksten i Romerne 2 som er hovedteksten i min oppgave som snakker om de som «gjør det loven sier».

Det andre poenget, ifølge Engberg- Pedersen, er at denne nye tilstanden som er løsningen på problemet med viljessvakheten, er en tilstand av *fullstendig, realisert syndfrihet*. Denne påstanden ikke er hundre prosent akseptert som en del av det nye Paulusbildet i forskningen, men kan tenkes å være en konsekvens av det. Tanken om *syndfrihet* er en logisk konsekvens av å se Paulus igjen innenfor en jødisk ramme.⁸⁴ Ifølge denne tankegangen, var Moseloven hellig og god, men eneste problemet var at den var bare ikke sterk nok (7,7-25). Derfor kom Kristus som gjøre det mulig at «lovens rettferdige krav skulle bli oppfylt i oss». Tanken om fullstendig syndfrihet er veldig forskjellig enn tanken hos den protestantiske tradisjonen som var veldig viktig for Luther - nemlig at den kristne er rettferdig og syndig på en og samme tid (*simul justus et peccator*). Denne forestillingen er basert på blant annet teksten i kapittel 7.

En forutsetning for å forstå tanken om fullstendig syndfrihet synes jeg er å velge den eksegetiske tolkningen som Engberg-Pedersen foreslår – at teksten i kapittel 7 handler om livet under Moseloven, før en blir kristen. Da passer kapittel 8 som beskriver livet til den kristne som «vandrer i Ånden» bedre til frasen (*simul mortuus et vivens*)-samtidig død og levende: «men om Kristus bor i dere, er nok kroppen død på grunn av synden, men ånden er levende på grunn av rettferdigheten» (8,10).

Dette leder til det siste spørsmålet som jeg vil diskutere her i forhold til menneskesynet hos Paulus i Romerbrevet. I forskningen blir dette kalt spørsmålet om indikativ og imperativ. Hvis

⁸³ Engberg- Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 209

⁸⁴ Engberg- Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 210

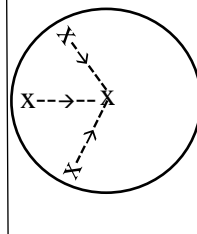
det er slik at Paulus snakker her om en hel ny tilstand av syndfrihet (indikativ), hvorfor formaner fortsatt han sine kristne adressater til å ikke «leve slik kjøttet vil», men «ved Ånden dreper kroppens gjerninger» (8,13) (imperativ)? Svaret på dette kan man finne når man se på forskjellen mellom menneskets tilstand Paulus snakker om i kapittel 7 og den helt nye situasjonen i kapitel 8,3-4, fri fra risikoen av viljessvakhet. Den fullstendig forståelsen om det som Kristus har allerede gjort – frigjøring fra synden: «gjort meg fri fra syndens og dødens lov» går sammen med Paulus sin formaning til sine kristne adressater til å faktisk handle på denne forståelsen.

Karl Olav Sandnes forklarer frigjøringen fra synden hos Paulus på følgende måte. Frigjøringsstrukturen i Paulus' soteriologi går sammen med en annen struktur: spenningen mellom allerede og enda ikke⁸⁵. Romerne 8,10 viser denne spenningen: «Men om Kristus bor i dere, er nok kroppen død på grunn av synden, men ånden er levende på grunn av rettferdigheten». Kroppens død her dreier seg om den døden som alle mennesker er underlagt fra Adam av, men Paulus her er ikke pessimistisk. Derfor mener Sandnes at det ikke er sikkert at vissheten om det uunngåelige nederlaget i kapittel 7 og den trygge overbevisningen at håpet i Kristus holder i kapittel 8, er det samme.⁸⁶

For å forklare denne forskjellen, bruker Engberg-Pedersen grensen mellom utenfor og innenfor. Utenfor er brukt for å forklare at man befinner seg der hvor synden stadig har makt (Romerne 7,7-25). Innenfor er brukt til å vise der hvor «kroppen er død», men man befinner seg i Kristus sirkelen, hvor man kan og skal «drepe kroppens gjerninger» (Romerne 8,13).⁸⁷

UTENFOR
Romerne 7,7-25

INNENFOR
Romerne 8,1-13

⁸⁵ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s 149

⁸⁶ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 194

⁸⁷ Engberg-Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning* 2003, s. 219

Dette er en figur som Engberg-Pedersen bruke for å forklare forskjellen mellom utenfra og innenfra og som presenterer forskjellen mellom menneskets tilstanden i disse to tekster i Romerbrevet. Sirkelen viser livet i Kristus, der det kunne vil være forskjell på hvor langt inn mot sirkelens sentrum man beveger seg.

4.3 Finnes det tolkninger der Paulus ikke motsier seg selv

Det er en interessant konklusjon som Engberg-Pedersen kommer til som er aktuelt til problemstillingen til min oppgave. Hvis det er slik at det som Paulus mener i Romerne 8,1-13 at formålet med Kristi komme var at Moseloven skulle bli oppfylt, alltid og overalt, «er der selvfølgelig intet hold i at modstille «tro» med «gjerninger» hos Paulus , sådan som protestanter ofte har gjort.»⁸⁸

Tolkningen av Romerne 7, 7-25 og 8, 1-13 som Engberg-Pedersen presenterer og bildet han bruker for å forklare forskjellen mellom de to typer menneskelig tilstand – en som er utenfor (et pessimistisk bilde om den menneskelige syndigheten) og en som er innenfor (et optimistisk bilde av menneskets mulighet til å gjøre det gode og til å overvinne synden) er en tolkning som kan bli brukt for å vise at Paulus ikke motsier seg selv i Romerne 2. Denne tolkningen viser en mulighet at Moseloven kan bli oppfylt, ikke tilsidesatt, som tilsvarer det som Paulus hevder i Romerne 2,13 «for det er ikke de som hører loven, som er rettferdige for Gud , men de som lever etter loven, som skal bli rettferdiggjort».

Den helt nye tilstanden, beskrevet i 8,1-13, helt fri fra menneskets universale problemet – viljessvakheten, er for de som er «i Kristus» (8,1) og «Guds Ånd bor i dem» (8,9). Muligheten å slippe fri fra den konstante risikoen for viljessvakhet og nå frem til en tilstand hvor man kan og vil gjøre det riktige, kan være svaret på det som Paulus sier i Romerne 2,7 om «de som tålmodig gjør det gode og søker herlighet, ære og uforgjengelighet».

I tolkningen som Engberg-Pedersen foreslår, blir Romerne 8,1-13 løsningen på problemet med menneskets syndighet og den smertefulle konklusjonen i Romerne 1,18-3,20 og 7,7-25 at

⁸⁸ Engberg-Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 211

menneskene er syndenes fanger. På denne måten Paulus' oppfatning av syndens universelle makt henger sammen med det at Kristus er alles frelser.⁸⁹

Synden er en makt som hersker over både jøder og hedninger og Paulus understreker syndens universalitet på måten han stiller både hedningene i Romerne 1,18-32, og jødene i Romerne 2 sammen. Samtidig i Romerne 8,1-13 viser Paulus en overgang fra å være i syndens makt til å bli «i Kristus» og å leve et liv frigjort fra synden, «ved Ånden».

I lys av denne løsningen, blir det ingen motsetning mellom det som Paulus sier i Romerne 2, 6-16 om menneskets mulighet til «å gjøre det gode» og hans pessimistiske menneskesyn andre steder i Romerbrevet.

En forutsetning til å bruke denne løsningen som svar på spørsmålet om hvorfor er Paulus så optimistisk på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode, er å forstå teksten i Romerne 2,7-10 ut i fra tolkningen at her snakker Paulus om de kristne. Dette er tolkningen til C. E. B. Cranfield som jeg nevnte tidligere i kapittel 4.1.1.

En annen forsker som er enig med Cranfield er John M. G. Barclay.⁹⁰ Han tenker at hvis denne teksten handler om troende før Kristus, da er det åpenbart slik at teksten motsier Paulus sin teori om universaliteten av synden. Barclay er ikke enig med tolkningen at disse som gjør det gode kan være en hypotetisk enhet. Han mener at fordi Paulus viser så mye oppmerksomhet til de som «gjør det gode» (v.7,10) og de som «gjør det loven sier» (v.13-16), kan de umulig være hypotetiske størrelser. Som jeg nevnte tidligere i oppgaven, finner Barclay paralleller mellom denne teksten og *Fjerde Esra*⁹¹ som også beskriver Guds dom for å vise hva egentlig teller foran Gud. Men i motsetning til *Fjerde Esra*, som finner en bitteliten gruppe jøder som kommer til den riktige siden av dommen, mener Barclay at i denne teksten (v. 7-10 sammen med vers 14-15) snakker Paulus om både hedninger og jøder som blir forvandlet av Gud for å leve et liv av gode gjerninger og blir i stand til å gjøre det gode. Denne forandringen skjer uansett at alle,

⁸⁹ Sandnes, K. O. *I tidens fylde*, 1996, s. 142

⁹⁰ Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 465-467

⁹¹ *Det Gamle Testaments Apokryfiske Bøker: De Deuterokanoniske bøker*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1988, s. 547-615. Jeg henviser meg til denne apokalyptiske boken både i 2.2.1. og 3.2.2. Begrunnelsen for det at det finnes flere tematiske paralleller mellom *Fjerde Esra* og teksten i Romerne 2 for eks. at begge er skrevet fra en eskatologisk horisont og begge snakker om Guds rettferdige dom.

både jøder og hedninger har blitt fordervet av synden, men de blir forvandlet av Gud i hjertene deres, «de viser med dette er lovens krav står skrevet i hjertet deres» (2,15). Denne forandringen som skjer med Guds kraft, ifølge Barclay er ikke kongruent med menneskets universelle syndighet, men resultatene av denne forandringen blir kongruente med Guds rettferdige dom.

I Romerne 2,6-16 viser Paulus i en eskatologisk horisont at Gud vil ikke og skal ikke tolerere eller ignorere synden. Men hans hovedpoeng i denne teksten, ifølge Barclay er at fundamentet, grunnen for disse menneskene kan gjøre de gode gjerningene som leder til evig liv er en handling av Guds kraft som er ikke kongruent med menneskets syndighet. Effekten av denne kraften som kan forandre menneskers hjerter skal bli åpenbart i den siste dommen. Målet med denne gaven som *ikke passer* med menneskets syndige tilstand er faktisk å skape en tilstand som *passer* til denne gaven – mennesker som kan gjøre det gode og kan oppfylle loven (2,10-15).⁹²

Denne tilstanden kaller Engberg-Pedersen «å være innenfor» i Kristussirkelen og resultatet fra det er at Guds vilje (som er uttrykt i Moseloven) blir oppfylt. Derfor kaller den danske teologen Paulus' kristendom - «et stykke radikalisert jødedom».⁹³

Barclay beskriver denne tilstanden på en annen måte. I sin rettferdighet handlet Gud i Kristus uansett menneskets urettferdighet, ikke for å skape mennesker som er moralsk forbedret, men nye skapninger *ex nihilo*. Dette gjorde Gud ved same oppstandelsens kraft som han reiste Kristus fra de døde (8,11) og «ham som gjør de døde levende og byr at det som ikke er, skal bli til» (4,17). Denne gaven som Gud gir er uten hensyn til menneskets verdi, men kan skape et liv av gode gjerninger (2,10) og oppfyllelse av loven (2,13) som kan være i kongruens med Guds rettferdige dom.

Som en liten oppsummering til dette kapitlet vil jeg konkludere at disse to tolkningene, til T. Engberg –Pedersen og J. M. G. Barclay, viser to muligheter å forstå hovedteksten i min oppgave, Romerne 2,6-16 uten motsigelse med andre tekster i Romerbrevet. Tekstene som jeg valgte å presentere her er Romerne 1,18-3,20, Romerne 7,7-25 og Romerne 8,1-13. Tolkningene av disse to forskerne viser at Paulus har grunn til å være pessimistisk i sin

⁹² Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, 2015, s. 473

⁹³ Engberg- Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*, 2003, s. 210

antropologi på grunn av at alle mennesker, både jøder og hedninger, er syndens fanger. Dette menneskesynet som Paulus har er ikke i motsetning til teksten i Romerne 2, 6-16, hvis man velger tolkningen at disse som gjør det gode og disse som gjør det loven sier i denne teksten er de kristne.

5 SAMMENFATNING

I denne oppgaven har jeg undersøkt om Paulus motsier seg selv i Romerne 2,6-16. I dette kapittelet vil jeg oppsummere det som jeg har kommet til i de tre diskusjonene og vil konkludere hvordan disse spørsmålene henger sammen.

I kapittelet om loven diskuterte jeg at denne teksten handler om den avgjørende rollen «lovgjeringene» har i den siste dommen. Å gjøre det som loven sier og ikke bare høre er et tema som Paulus gir en helt nytt innhold i Romerne 2 ut ifra en eskatologisk horisont. Samtidig mente jeg at det blir problematisk å tenke at tingene han sier om loven og «lovgjeringene» er ting som han mener at menneskene må gjøre, at de er en betingelse for oppnå frelse. Hans kritikk av loven er begrunnet i det at loven er blant de maktene som holder menneskene til fange og kan ikke hjelpe dem.

Jeg argumenterte at Paulus utvider dette temaet om oppfyllelsen av Torah i Romerne 8,1-4 hvor han sier at loven kan oppfylles ved de kristnes oppførsel fordi Ånden gjør det mulig. De som oppfyller loven er de som «vandrer etter Ånden». Jeg fant ut at for Paulus er det en sammenheng mellom oppfyllelsen av Torah og de kristne sin oppførsel.

Derfor konkluderte jeg at nøkkelen for å forstå hvilken plass Paulus gir til loven i forhold til frelsen i Romerne 2 er knyttet til identiteten til disse menneskene som «gjør det loven sier». Blant de tre forskjellige tolkninger som jeg diskuterte, valgte jeg den som jeg vurderte som mest sannsynlig – disse menneskene er de kristne hedningene. Tanken om at loven kan oppfylles blant de kristne, mente jeg viser hvilket forhold har den kristne til Torah. Kristus er lovens oppfyllelse (Rom. 10,4), og det er derfor disse som er «i Kristus» har loven «skrevet i hjertet deres» (Rom. 2,15), noe som i egentlig forstand er å holde den. Jeg diskuterte tolkningen til N. T. Wright som tenker at oppfyllelsen av loven av de kristne hedningene må bli forstått som en ny teologisk kategori som er avledet av temaet om den nye pakten. De kristne hedningene som holder loven gjør dette på en måte som er veldig annerledes enn det som ble tenkt i jødedommen. Jeg henviste til to eksempler som Paulus bruker for å vise hvordan de kristne holder loven. Det første eksemplet var fra Romerne 8,1-4 hvor han sier at «lovens rettferdige krav er oppfylt i oss, som ikke vandrer etter kjøttet, men etter Ånden» - et nytt liv etter Ånden.

Det andre eksempelet var fra Romerne 13,8-10 hvor Paulus sier at kjærligheten er lovens oppfyllelse. I denne teksten sier Paulus at det er Ånden som gjør det mulig at de kristne kan leve etter Guds vilje i kjærlighet – akkurat som loven uttrykker det. Han ville at de kristne skulle se på kjærligheten som en tilstrekkelig måte å oppfylle alt som loven krevde. Loven viser veien til det gode liv og det er Ånden som hjelper menneskene å leve etter Guds vilje –i kjærlighet, som var lovens intensjon. Derfor kom jeg til konklusjonen at hvis Paulus snakker i Romerne 2,6-16 om de kristne som gjennom Ånden og gjennom et liv i kjærlighet er i stand til å oppfylle loven, da er det ingen selvmotsigelse i denne teksten.

I kapitlet om nåden ville jeg finne ut om det er nødvendigvis slik at Paulus' teologi om Guds nåde utelukker enhver forestilling av gjerninger. Målet mitt var å avklare om Paulus tenker at frelsen er betinget av gode gjerninger som Romerne 2,6-11 synes å hevde, eller mener han at den er den ultimate, frie gaven til alle mennesker som er uavhengig av mottakerens verdi, fortjeneste eller bragd. I denne diskusjonen introduserte jeg begrepet «soteriologisk prinsipp» som et abstrakt, teoretisk begrep som forsøker å fange inn ulike «logikker» som forklarer hvordan frelse skjer. Jeg brukte forskningsmateriale som viser diskusjonen som oppstår på grunn av antagelsen at Romerbrevet presenterer to motsetningsfulle, uforenelige soteriologiske prinsipper – prinsippet av nåde som er typisk paulinsk og prinsippet av belønning (fortjeneste eller straff) som Paulus beskriver i en eskatologisk horisont i Romerne 2,6-16. I min oppgave ville jeg vise at det er fullt mulig å bryte ut av den forståelsen at disse to prinsipper av nåde og gjerninger er antitetiske. Jeg løste dette på følgende måte: på grunn av at soteriologisk prinsipp er et abstrakt begrep, brukte jeg det til å sortere paulustekstene fra Romerbrevet som representerte disse to tilsynelatende motsetningsfulle logikkene. På den ene siden valgte jeg tolkninger av teksten i Romerne 4 som beskriver Abraham som et eksempel på hvordan man tror og ikke kan nå rettferdigheten ved å stole på sine gode gjerninger. Misforholdet mellom Guds nåde og menneskelig vurdering av verdi er en tanke som flere forskere mener står sentralt i denne teksten – absolutt ingenting i Abrahams oppførsel som kunne tilsvare Guds rettferdighet som belønning. På den andre siden sorterte jeg teksten i Romerne 2 som et eksempel på paulustekster som viser at evig liv er fordelt i henhold av gjerninger i siste dommen – Gud «skal lønne hver og en etter han har gjort» (v.6). Romerne 2,6-16 synes å hevde at menneskenes prestasjoner og forestillinger av fortjeneste har sin plass i forståelsen av frelsen.

Jeg fant løsning på denne gåten med de to soteriologiske prinsippene hos Paulus i to argumenter som setter nytt lys på dette spørsmålet. For det første påpekte jeg at forståelsen av nådebegrepet og hva det innebærer er vesentlig for forståelsen av dynamikken mellom disse to soteriologiske prinsippene. Jeg brukte den antropologiske studien til J. M. G. Barclay om nådebegrepet som gir en ny, omfattende vurdering på hva Paulus mente med det i hans Gresk-Romersk kontekst. Jeg forklarte at Barclay setter spørsmålstegn ved forestillingen av nåden som en ufortjent gave, som i vår tid forbindes med uttrykket «ren nåde» og derfor foreslår han et alternativ til de to antitetiske prinsippene i forestillingen av en «passende» gave. En passende gave i antikken, ifølge hans studie, betyde at den innebærer også forventninger og forpliktelser fordi gaver var ment å skape gjensidige relasjoner. Jeg diskuterte at denne tanken om en sirkulær relasjon mellom giver og mottaker gjør det mulig å bryte ut av den bredt aksepterte forståelsen at nådegave og det å forvente noe i retur er motsetninger. Det andre argumentet som jeg brukte fra forskningen var det terminologiske skille mellom «unconditioned» og «unconditional» gave. Ifølge denne studien er nådegaven i Kristus «unconditioned» (uten forutgående betingelser), men den er absolutt ikke «unconditional» (forventer ingen retur).

Jeg kom til konklusjonen at den største forutsetningen på løsningen på motsigelsen hos Paulus om hvilke betingelser for frelsen han bruker i Romerne 2,6-16, er at han snakker om de kristne som er lydige mot Gud «fra hjertet» og får evig liv. Det er denne tolkningen som viser at evig liv for Paulus er både den ultimate gaven som ikke er kongruent med mottakerens verdi, men også en passende ferdigstillelse av et liv som «gjør det gode» (2,6-7). Jeg påpekte at det er nettopp denne tolkningen at det er de kristne hedningene Paulus snakker om i Romerne 2,15 som viser at Guds dom ikke er uavhengig av Kristus-gaven og at alt som Paulus sier om de som «gjør det gode» er betinget av den omformingen, forandringen av menneskets hjerte. Som et eksempel på en paulustekst som også viser at målet med nådegaven er gjennom dens kraft å skape en justering i dens mottakere slik at de responderer tilbake til denne nåden brukte jeg teksten i Romerne 6. Denne responsen som Paulus her kaller lydighet er ikke en betingelse for å få Guds nåde eller en pålagt forpliktelse som ingen har mulighet å oppfylle. Uten å tenke på at han motsier seg selv, snakker Paulus både om målet med helligjørelsen som fører til evig liv og at Guds nådegave er evig liv i Kristus (Romerne 6,22-23). Svaret fant jeg ut av at ligger i den transformative kraften som denne gaven har som er sendt til uegnet mottakere - «rettferdiggjør den ugudelige», for å skape et egnet resultat - et liv som er omformet i lydighet

og som leder til evig liv. Derfor kom jeg til konklusjonen at svaret på den største «snuble steinen» i Paulus forskningen at evig liv for Paulus er samtidig Guds nådegave til «de ugudelige» (Romerne 4,6; 6,23) og oppfyllelse av et liv av gode gjerninger (Romerne 2,6-10), ligger i Guds transformativ kraft som gjennom Kristus gaven har evnen til å skape et liv i villig lydighet mot Gud. Jeg argumenterte for at Guds nådegave i Kristus forblir i uoverensstemmelse med mottakerens verdi, men at den samtidig er forpliktende og derfor bærer «frukten» av lydighet. Denne nådegaven ikke er kongruent med mottakerens verdi, men skaper en passende effekt i mottakerens liv som kan bli sett i siste dommen. Da blir teksten i Romerne 2,6-16 et eksempel på hvordan de to soteriologiske prinsippene er forent med hverandre, ikke satt i motsigelse - et eksempel på hvordan Guds *ubetinget nåde* i Kristus gaven til de troende har en hensikt: å skape en transformasjon i menneskets hjerte slik at de kan være i stand til *å gjøre* Guds vilje.

Det siste spørsmålet som jeg ville finne svar på handlet om er Paulus blitt «for optimistisk» på vegne av menneskets mulighet til å gjøre det gode i Romerne 2,6-16 som står i tilsynelatende motsetning til hans pessimistiske antropologi i andre tekster i Romerbrevet. Jeg presenterte forskjellige tolkninger fra forskningen i debatten om hvem er disse menneskene som tålmodig gjør det gode i Romerne 2,7-10, som virker selvmotsigende og umulig i forhold til konteksten denne teksten står i hvor Paulus beskriver menneskets syndighet og dens universalitet. Jeg fant ut at tolkninger som står for at mest sannsynlig er det kristne som teksten referer til, passer best for forståelsen av teksten uten selvmotsigelse hos Paulus. For å finne ut hvordan dette henger sammen med andre tekster i Romerbrevet, diskuterte jeg avsnittet i Romerne 7,7-25 og Romerne 8,1-13 som ifølge forskere som Troels Engberg-Pedersen beskriver to typer menneskelig tilstand: en som er utenfor - et pessimistisk bilde om den menneskelige syndigheten og en som er innenfor - et optimistisk bilde av menneskets mulighet til å gjøre det gode og til å overvinne synden. De viktigste poeng som jeg kom fram til i Romerne 7,7-25 var at kjernen til Paulus' pessimistiske antropologi er at syndens makt er så stor at loven ikke kan verne menneskene mot den og dette er forklaringen på hvorfor loven ikke strekker til som løsning på menneskers problem. Romerne 7,7-25 er en tekst som handler om at det finnes en splittelse, *en viljessvakhet*, som menneskene ikke kan gjøre noe med - at man vil nettopp det som man ikke må og samtidig man ikke vil, det som man må og på denne måten *bevisstgjøres* menneskets syndighet. Måten loven virker på personens «lemmer» er det motsatte av dens

virkning på personens fornuft. Loven blir til «syndens lov» og på denne måten viser Paulus at det er en sammenheng mellom Moseloven og syndigheten. På den ene siden, beskriver Paulus hvordan Moseloven tilkobler seg med personens fornuft uten problemer. På den andre siden, blir forholdet mellom loven og andre delen av jeg-personen, «i lemmene mine» en kamp. Denne konflikten blir vunnet av synden som på en måte overmannet loven slik at den blir til «syndens lov». Teksten i Romerne 8,1-13 presenterte jeg som en mulig løsning på problemet med menneskets syndighet som passer til det optimistiske bildet av mennesker som gjør det gode, lever etter loven og bli rettferdiggjort, beskrevet i Romerne 2,7-10,13. Det var to poeng som var sentrale i denne løsningen.

For det første, blir Moseloven i kapittel 8 oppfylt, ikke tilsidesatt fordi livet i Kristus og i Ånden er fremstilt som løsning på viljessvakheten og umuligheten til å oppfylle loven. Denne tolkningen tilsvarer det som Paulus hevder i Romerne 2,13 «for det er ikke de som hører loven, som er rettferdige for Gud, men de som lever etter loven, som skal bli rettferdiggjort». Derfor kom jeg til konklusjonen at muligheten til å slippe fri fra den konstante risikoen for viljessvakhet og nå frem til en tilstand hvor man kan og vil gjøre det riktige, kan være svaret på det som Paulus sier i Romerne 2,7 om «de som tålmodig gjør det gode og søker herlighet, ære og uforgjengelighet». Hvis det er slik at formålet med det som Kristus gjorde var at Moseloven skulle bli oppfylt, er det selvfølgelig ingen mening i det å stille imot «tro» med «gjerninger» hos Paulus.

For det andre, var mitt poeng at kapittel 8 beskriver livet til de kristne som «lever i Ånden» og tilsvarer bedre frasen *simul mortuus et vivens* - samtidig død og levende, enn frasen rettferdig og syndig på en og samme tid - *simul justus et peccator*. Forestillingen om at mennesket er rettferdig og syndig på en og samme tid, basert på blant annet teksten i kapittel 7, mente jeg passer bedre med tolkninger av teksten som sier at den handler om livet under Moseloven. Jeg argumenterte for at forestillingen om at den kristne er samtidig død og levende passer bedre med teksten i Romerne 8,1-13, som en løsning på menneskets universale problemet - viljessvakheten og som viser overgangen fra å være i syndens makt til å bli «i Kristus», å leve et liv «ved Ånden». Jeg konkluderte at i lys av denne løsningen, blir det ingen motsetning mellom det som Paulus sier i Romerne 2,6-16 om menneskets mulighet til «å gjøre det gode» og hans pessimistiske menneskesyn andre steder i Romerbrevet. Hvorfor? Fordi grunnen for at

disse menneskene kan gjøre de gode gjerningene som leder til evig liv er en handling av Guds kraft som ikke er kongruent med menneskets syndighet. Derfor kan Paulus være pessimistisk i sin antropologi at alle mennesker er syndighetens fanger, men samtidig ikke motsi seg selv når han hevder i Romerne 2,6-16 at det finnes mennesker som har kommet til en annen tilstand som passer til den gaven de har tatt imot i Kristus – mennesker som kan gjøre det gode og kan oppfylle Guds vilje. Jeg argumenterte at det eneste alternativet for hvem disse menneskene kan være i teksten er de kristne.

Hvordan henger disse tre spørsmålene sammen? Min konklusjon er det samme i alle tre av disse diskusjoner som er sentrale i den nye Paulus forskningen – det er ingen motsigelse hos Paulus i teksten i Romerne 2,6-16. Jeg kom til denne konklusjonen gjennom tolkninger av flere skriftsteder i Romerbrevet som fra første blick virker å være i tilsynelatende motsetning til min tekst. Uansett at disse tekstene handler om tre forskjellige sider av Paulus teologi, konklusjonen som jeg kommer til er en og den samme – den største forutsetningen på løsningen av utfordringene med teksten i Romerne 2,6-16 er at den handler om de kristne.

For det første, det er *de troende* som gjennom Ånden og gjennom et liv i kjærlighet finner seg selv i stand til å oppfylle loven. Det er identiteten til disse menneskene som «gjør det loven sier» fordi «lovens krav står skrevet i hjertet deres» er nøkkelen for å forstå hva tenker Paulus om plassen til loven i Romerne 2,6-16.

For det andre, det er *de troende* som gjennom den transformative kraften av Guds ubetinget nåde i Kristus-gaven kan leve et liv som er omformet i lydighet og som leder til evig liv. Løsningen på den største «snublesteinen» i Paulusforskningen finner jeg i det at teksten handler om de kristne mennesker og denne måten å lese Romerne 2,6-16 på viser at Guds dom ikke er uavhengig av Kristus-gaven. Alt som Paulus sier om disse mennesker er betinget av den omforming, forandringen av menneskets hjerte som helt klart avhengig av Guds transformative kraften som har evnen til å skape et liv i villig lydighet mot Gud.

For det tredje, det er *de kristne* - de som er «i Kristus», som Paulus snakker optimistisk om når han hevder at det finnes mennesker som kan gjøre det gode. Disse mennesker er ikke moralsk

forbedret, men ny skapninger *ex nihilo* som kan leve et liv som kan være i kongruens med Guds rettferdige dom.

Jeg brukte de nye studiene fra Paulus-forskningen som kaster et nytt lys om dette. Min konklusjon er at Paulus snakker uten noe selvmotsigelse i Romerne 2,6-16. Nøkkelen for å forstå at både nåde og gjerninger er på en måte to sider av samme «sak» – frelsen og at hensikten med denne frelsen er å skape en gjensidig relasjon mellom Gud og menneskene, fant jeg ut at den ligger i den transformative kraften som de troende, de som lever «i Kristus» får av Gud.

6 LITTERATURLISTE

Barclay, J. M. G. *Paul and the gift*, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Co., 2015

Barclay, J. M. G. “Believers and the «Last Judgment» in Paul: Rethinking Grace and Recompense”. *Eschatologie – Eschatology: The Sixth Durham-Tübingen Research Symposium: Eschatology in The Old Testament, Ancient Judaism and Early Christianity*. Ed. H.-J. Eckstein, C. Landmesser, H. Lichtenberger. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011

Barclay, J. M. G. “The gift and it’s Perfections: A Response to Joel Marcus and Margaret Mitchell”, *JSNT* 1-3, 2017

Bassler, J. M. *Divine impartiality: Paul and a Theological Axiom*. Atlanta: Scholars Press, 1982

Bell, R. H. *No One Seeks for God: An Exegetical and Theological Study of Romans 1.18-3.20*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998

Byrne, B. *Romans*. Collegeville, Minnesota: The Liturgical Press, 1996

Collins, J. J. *Jewish Wisdom in the Hellenistic Age*, Louisville: Westminster John Knox Press, 1997

Cranfield, C. E. B. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. Vol.1, Vol. 2. International Critical Commentary. Edinburg: T&T Clark, 1975, 1979

Davies, G. N. *Faith and obedience in Romans: A Study in Romans 1-4*. Sheffield: Sheffield Academic, 1990

Det Norske Bibelselskap. *Bibelen: Den hellige skrift: Det gamle og Det nye Testamentet*. Bokmål (utg.) ed. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 2011

Det Norske Bibelselskap. *Det Gamle Testamentes Apokryfiske Bøker: De Deuterokanoniske bøker*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1988

Dodd, C. H. *The Epistle of Paul to the Romans*, 2nd ed. London: Fontana, 1983

Engberg-Pedersen, T. *Den nye Paulus og hans betydning*. København: Nordisk Forlag A/S, 2003

Gathercole, S. J. "A Law unto Themselves: The Gentiles in Romans 2, 14-15 Revisited", *JSNT* 85, 2002

Hays, R. B. " 'Have We Found Abraham to be Our Forefather According to the Flesh?' A Reconsideration of Rom. 4:1", *NovT* 27, 1985

Jacobson, H. A. *Commentary on Pseudo Philo's Liber Antiquitatum Biblicarum*. vol. 2. Leiden: Brill, 1996

Käsemann, E. *An die Römer*. 4thedition. Tübingen: Mohr Siebeck, 1980. Oversatt av G. W. Bromiley som *Commentary on Romans*. London: SCM Press, 1980

Käsemann, E. "Gottesgerechtigkeit bei Paulus." *ZThK* 58 (1961). Oversatt "The Righteousness of God in Paul", s. 168-182. *New Testament Questions of Today*. Philadelphia: Fortress Press, 1969

Klein, G. "Römer 4 und die Idee der Heilsgeschichte", *EvTheol* 23, 1963

Moo, D. *The Epistle to the Romans*. Grand Rapids: Eerdmans, 1996

Ortlund, D. "Justified by Faith, Judged According to Works: Another Look at a Pauline Paradox", *JETS* 52, 2009

Räisänen, H. *Paul and the Law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1983

Sanders, E.P. *Paul and the Palestinian Judaism*. London: SCM Press, 1977

Sanders, E. P. *Paul, the Law, and the Jewish People*. Philadelphia: Fortress, 1983

Sandnes, K. O. *I tidens fylde. En innføring i Paulus' teologi*. Oslo, Luther Forlag, 1996

Schliesser, B. *Abraham's Faith in Romans 4*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007

Snodgrass, K. Justification by Grace to the Doers: An Analysis of the Place of Romans 2 in the Theology of Paul", *NTS* 32, 1986, s. 72-93

VanLandingham, C. *Judgment and Justification in Early Judaism and the Apostle Paul*, Peabody: Hendrickson, 2006

Van Spanje, T. E. *Inconsistency in Paul? : a critique of the work of Heikki Räisänen*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1999

Watson, F. *Paul and the Hermeneutics of Faith*. Grand Rapids: Eerdmans, 2004

Watson, F. *Paul, Judaism, and the Gentiles: Beyond The New Perspective*. 2nd.ed. Grand Rapids: Eerdmans, 2007

Wrede, W. *Paul*, London: Philip Green, 1907

Wright, N. T. "The Law in Romans 2." s. 131-150, *Paul and the Mosaic Law*. Ed. J. D. G. Dunn. Tübingen: Mohr Siebeck, 1996

Wright, N. T. "Romans." *The New Interpreter's Bible*, volume 10. Nashville: Abingdon, 2002

Yinger, K. L. *Paul, Judaism, and Judgment According to Deeds*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999

